

ALKOHOLIO VARTOJIMO IR RŪKymo PREVENCIJOS PRIEMONIŲ POREIKIO IR TAIKymo JAUNIMO TIKSLINĖSE GRUPĖSE GALIMYBIŲ TYRIMAS

Parengė: Rūta Baltrušaitytė

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento
Strategijos, stebėsenos ir analizė skyriaus
vyriausioji specialistė

2013

TURINYS

1. TYRIMO PROBLEMA IR TIKSLAI	3
2. TYRIMO METODIKA	3
2.1. Tyrimo tikslinė grupė	3
2.2. Tyrimo metodas	5
2.3. Duomenų analizė	5
3. REZULTATAI	5
3.1. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas jaunimo tikslinėse grupėse	5
Energinių gėrimų vartojimo paplitimas	7
Alkoholinių gėrimų vartojimo paplitimas	7
Tabako gaminių ir elektroninių cigarečių vartojimo paplitimas	8
Narkotikų vartojimo paplitimas	9
Vaistų vartojimo be gydytojo paskyrimo, ne gydymo tikslais paplitimas	11
Kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo vienu metu paplitimas	11
3.2. Informacijos ir socialinės reklamos ant alkoholinių gėrimų pakuočių poreikis	11
3.3. Jaunimo žinios apie psichoaktyvias medžiagas ir požiūris į jų vartojimą	14
3.4. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos poreikis ir galimybės	16
Lietuvoje vykdomos valstybės psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir kontrolės politikos vertinimas	16
Efektyvios narkotikų vartojimo problemos šalyje sprendimo priemonės	16
Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos tikslinės grupės	18
Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių veiksmingumas	18
Psichoaktyviosios medžiagos, kurių vartojimo prevencijai reikėtų skirti didžiausią dėmesį	19
Jaunimo atsisakymas vartoti psichoaktyvias medžiagas	20
Tikslingiausios vietos vykdyti jaunimui skirtas socialines informacines kampanijas	24
4. IŠVADOS	26

1. TYRIMO PROBLEMA IR TIKSLAI

Psichoaktyviosioms medžiagoms priskiriamos tokios medžiagos, kurios veikia žmogaus psichiką ir sukelia sveikatos bei elgesio sutrikimus. Tai ne tik narkotinės ir psichotropinės medžiagos, bet ir kitos medžiagos, su kurių vartojimu tiesiogiai ar netiesiogiai susiduriama kasdieniame gyvenime: alkoholis, tabakas, buitėje naudojamos cheminės medžiagos, raminamieji, migdomieji vaistai ir kt. Psichoaktyviosios medžiagos yra ypač pavojingos jauniems žmonėms. Šias medžiagas vartoti gali paskatinti daugybė įvairių biologinių, psichologinių ir socialinių veiksnių, kurie gali būti tarpusavyje susiję^a.

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija paprastai vykdoma siekiant sumažinti šių medžiagų vartojimą, atidėti vartojimo pradžią, paskatinti nevartoti ar atsisakyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir sumažinti neigiamas vartojimo pasekmes (sveikatai, socialiniam gyvenimui, ekonomikai). Prevencija taip pat siekiama sumažinti rizikos veiksnius, kurie skatina psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, ir sustiprinti apsauginius veiksnius, kurių dėka atsisakoma vartoti šias medžiagas^b. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės apima žinių apie šių medžiagų vartojimo žalą ir pasekmes teikimą, neigiamų nuostatų apie jų vartojimą formavimą, sveikatingumo ir gyvenimo įgūdžių ugdymą^a.

Siekiant užtikrinti vykdomų prevencijos priemonių veiksmingumą, pirmiausia reikėtų išsiaiškinti **prevencijos poreikį** ir geriau susipažinti su tiksline grupe. Poreikio įvertinimas leidžia numatyti galimus prevencijos tikslus, suteikia daug svarbios informacijos apie tai, kaip šių tikslų reikėtų siekti, leidžia pagrįsti planuojamų taikyti prevencijos priemonių būtinumą ir užtikrina, kad jos bus nukreiptos į tikslinę grupę ir atitiks jos poreikius^c.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento užsakymu Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Spinter tyrimai“ 2013 metų rugpjūčio mėnesį atliko reprezentatyvų suaugusių Lietuvos gyventojų požiūrio į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą tyrimą. Siekiant išsiaiškinti alkoholio vartojimo ir rūkymo prevencijos priemonių poreikio ir taikymo jaunimo tikslinėse grupėse galimybes Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas atskirai įvertino ir išanalizavo 18-29 m. amžiaus tyrimo dalyvių atsakymus.

Tyrimo tikslas – įvertinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimą jaunimo tikslinėse grupėse, išsiaiškinti jaunimo požiūrį į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir jo prevenciją.

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo tikslinė grupė

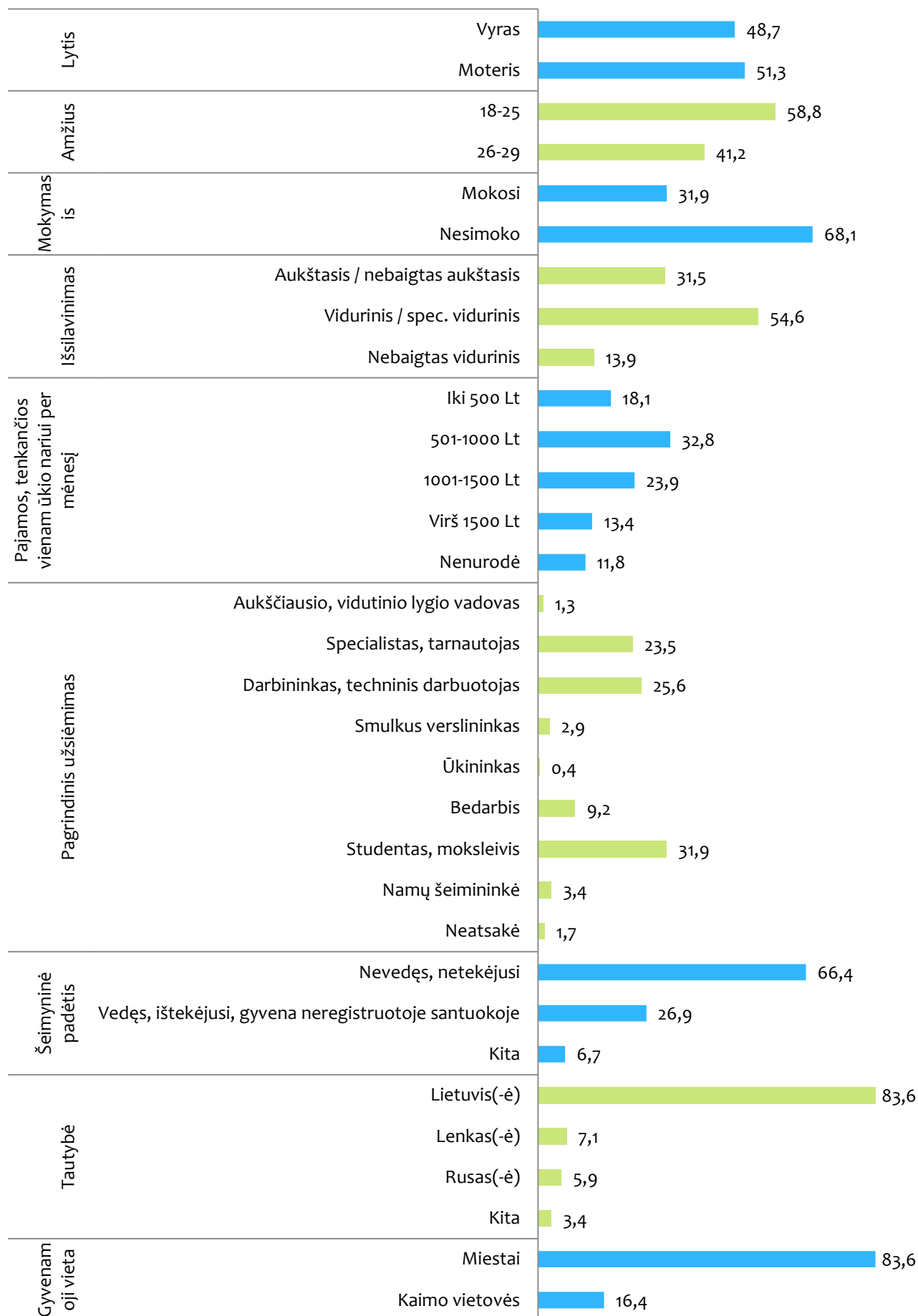
Alkoholio vartojimo ir rūkymo prevencijos priemonių poreikio ir taikymo jaunimo tikslinėse grupėse tyrime dalyvavo 238 nuolatiniai Lietuvos gyventojai nuo 18 iki 29 m. amžiaus (amžiaus vidurkis 23,9 ± 3,43). Tyrimo dalyvių socialinės-demografinės charakteristikos pateiktos 2.1 pav. Tyrime dalyvavo 116 vaikinių ir 122 merginų. 31,9 proc. tyrimo dalyvių nurodė besimokantys ar studijuojantys. 25,6 proc. respondentų nurodė esantys darbininkai ar techniniai darbuotojai, 23,5 proc. – specialistai ar tarnautojai. 9,2 proc. tyrime dalyvavusio jaunimo nesimoko ir niekur nedirba. Dauguma respondentų (83,6 proc.) yra lietuviai. Didesnė dalis (83,6 proc.) tyrime dalyvavusio jaunimo gyvena miestuose (žr. 2.1 pav.).

^a Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos mokymo programa mokinių tėvams. Metodinės rekomendacijos. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Vilnius, 2009.

^b McGrath Y., Sumnall H., Edmonds K., McVeigh J., Bellis M. Review of grey literature on drug prevention among young people. National Institute for Health and Clinical Excellence, 2006.

^c European drug prevention quality standards: A manual for prevention professionals. EMCDDA, Lisbon, December 2011.

2.1 pav. Tyrimo dalyvių socialinės-demografinės charakteristikos (proc.; N = 238)

2.2. Tyrimo metodas

Duomenų rinkimas atliktas apklausos metodu. Apklausa atlikta tiesioginio (angl. *face-to-face*) standartizuoto interviu būdu (angl. *Computer assisted personal interview – CAPI*), naudojant Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento pateiktą klausimyną, sudarytą iš teminių ir socialinių-demografinių klausimų. Standartizuotus interviu atliko specialių apmokymų kursą išklaušę apklausėjai, parengti profesionaliai atlikti apklausas visoje Lietuvoje. Standartizuoti interviu atlikti respondentų namuose, apklausėjams vedant pokalbį su respondentais pagal parengtus klausimus ir atsakymus fiksuojant klausimyne.

2.3. Duomenų analizė

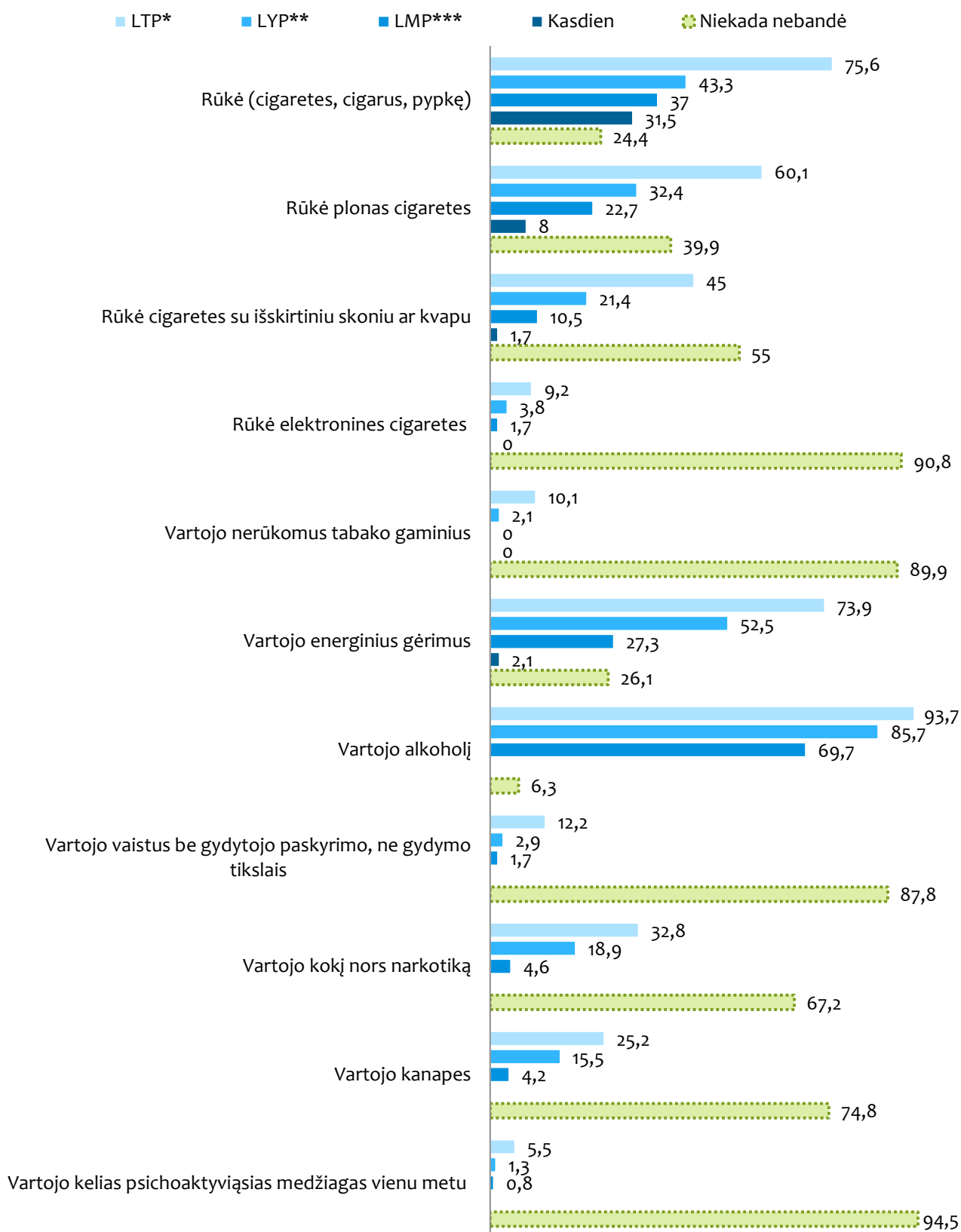
Duomenų analizę atliko Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. Statistiniam duomenų skaičiavimui buvo naudotos SPSS 16.0 ir Microsoft Office Excel programos. Dažnių skirtumų statistiniam reikšmingumui patikrinti naudotas Pearson chi kvadrato testas. Skirtumams tarp dvireikšmių kintamųjų nustatyti nagrinėtos keturlaukės (2x2) dažnių lentelės naudojant Chi kvadratą su Jeito pataisa („*Continuity Correction*“). Kai tikėtinas stebėjimų skaičius mažesnis negu penki, papildomai skaičiuotas tikslus Fišerio testas. Dviejų nepriklausomų imčių vidurkių palyginimui naudotas Stjudento t testas.

3. REZULTATAI

3.1. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas jaunimo tikslinėse grupėse

Tyrimo dalyvių klausta apie įvairių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą. Didžioji dalis apklausoje dalyvavusio Lietuvos jaunimo yra bandę vartoti alkoholį (nors kartą gyvenime vartojo 93,7 proc.), rūkomus tabako gaminius (cigaretes, cigarus, pypkes) (nors kartą gyvenime vartojo 75,6 proc.) ir energinius gėrimus (nors kartą gyvenime vartojo 73,9 proc.). Tyrimo dalyviai kasdien vartoja tik rūkomus tabako gaminius (cigaretes, cigarus pypkes) (31,5 proc.) ir energinius gėrimus (2,1 proc.). Mažiausiai populiari vartoti kelias psichoaktyvias medžiagas vienu metu (94,5 proc. niekada gyvenime nevartojo kelių psichoaktyviųjų medžiagų vienu metu), rūkyti elektroninesigaretes (niekada gyvenime nevartojo 90,8 proc.), vartoti nerūkomus tabako gaminius (niekada gyvenime nevartojo 89,9 proc.), raminamuosius, migdomuosius vaistus be gydytojo paskyrimo ar vaistus ne gydymo tikslais (niekada gyvenime nevartojo 87,8 proc.) (3.1.1 pav.).

3.1.1 pav. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas (proc.; N = 238)

* LTP (angl. lifetime prevalence) – psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas nors kartą gyvenime.

** LYP (angl. last-year prevalence) – psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas nors kartą per pastaruosius 12 mėnesių nuo dalyvavimo apklausoje.

*** LMP (angl. last month prevalence) – psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas nors kartą per paskutines 30 dienų nuo dalyvavimo apklausoje.

Energinių gėrimų vartojimo paplitimas

Energinius gėrimus nors kartą gyvenime vartojo 73,9 proc. jaunimo, nors kartą per paskutinius 12 mėnesių – 52,5 proc., nors kartą per paskutines 30 dienų – 27,3 proc. Kasdien energinius gėrimus vartoja 2,1 proc. apklausto jaunimo (3.1.1 lentelė, 3.1.1 pav.).

Chi kvadrato testo rezultatai rodo, kad vaikinių ir merginų energinių gėrimų vartojimas statistiškai reikšmingai skiriasi ($p < 0,05$): didesnė dalis vaikinių (33,6 proc.) nors kartą per paskutines 30 dienų vartojo energinius gėrimus nei merginų (21,3 proc.). Taip pat statistiškai reikšmingai skyrėsi besimokančio (studijuojančio) ir nesimokančio jaunimo energinių gėrimų vartojimas: didesnė dalis besimokančio jaunimo vartojo energinius gėrimus nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (65,8 proc.) ir nors kartą per paskutines 30 dienų (39,5 proc.) nei nesimokančių jų bendraamžių (LYP - 46,3 proc., LMP - 21,6 proc.) ($p < 0,05$). Didesnė dalis miesto gyventojų (55,8 proc.) vartojo energinius gėrimus nors kartą per paskutinius 12 mėnesių nei kaimo vietovių gyventojų (35,9 proc.) ($p < 0,05$) (3.1.1 lentelė).

3.1.1 lentelė. Energinių gėrimų vartojimo jaunimo tikslinėse grupėse paplitimas (proc., N=238)

Tikslinės grupės		LTP	p reikšmė	LYP	p reikšmė	LMP	p reikšmė
Lytis	Vaikinai	79,3	0,091	58,6	0,880	33,6	0,047*
	Merginos	68,9		46,7		21,3	
Amžius	18-25	76,4	0,373	55,7	0,295	30,7	0,207
	26-29	70,4		48,0		22,4	
Mokymasis	Mokosi	81,6	0,093	65,8	0,008*	39,5	0,006*
	Nesimoko	70,4		46,3		21,6	
Gyvenamoji vieta	Miestas	75,9	0,183	55,8	0,036*	28,6	0,398
	Kaimas	64,1		35,9		20,5	
18-29 m. jaunimas		73,9		52,5		27,3	

* $p < 0,05$

Alkoholinių gėrimų vartojimo paplitimas

Alkoholinius gėrimus nors kartą gyvenime vartojo didžioji dauguma Lietuvos jaunimo – 93,7 proc. Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių alkoholinius gėrimus vartojo 85,7 proc. jaunimo, nors kartą per paskutines 30 dienų – 69,7 proc. Nei vienas tyrimo dalyvis nevartojo alkoholio kasdien (3.1.2 lentelė, 3.1.2 pav.). Alkoholinius gėrimus nors kartą gyvenime vartojo statistiškai reikšmingai didesnė dalis vaikinių (97,4 proc.) nei merginų (90,2 proc.) ($p < 0,05$) (3.1.2 lentelė).

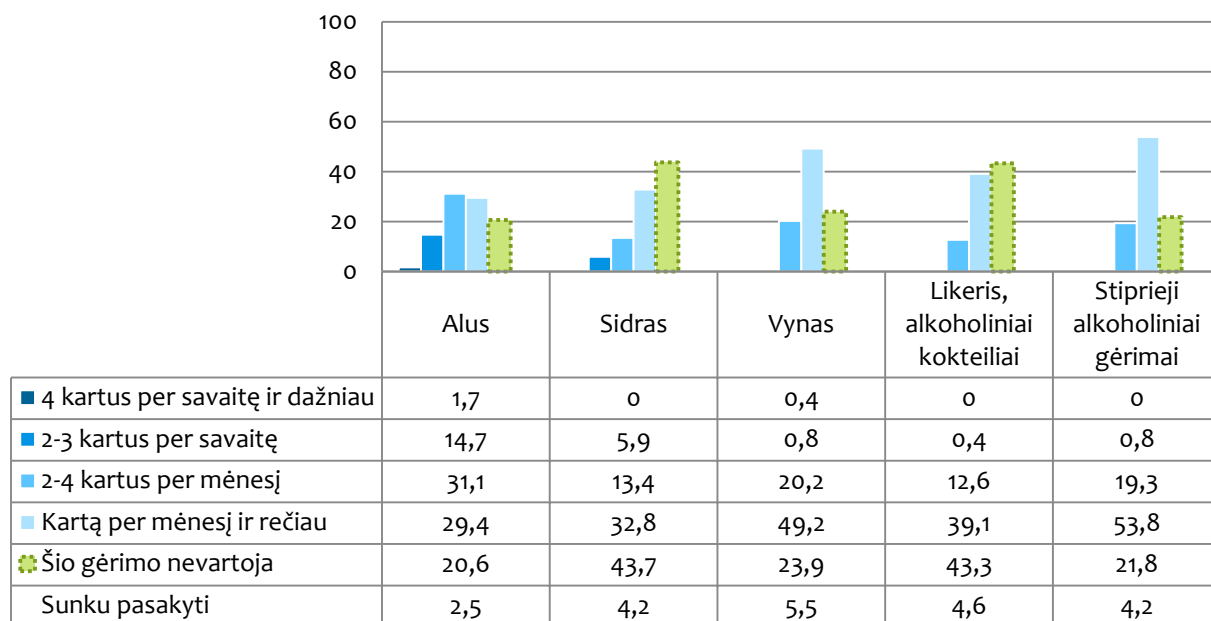
3.1.2 lentelė. Alkoholinių gėrimų vartojimo jaunimo tikslinėse grupėse paplitimas (proc., N=238)

Tikslinės grupės		LTP	p reikšmė	LYP	p reikšmė	LMP	p reikšmė
Lytis	Vaikinai	97,4	0,042*	88,8	0,255	73,3	0,310
	Merginos	90,2		82,8		66,4	
Amžius	18-25	92,9	0,714	85,7	1,000	70,0	1,000
	26-29	94,9		85,7		69,4	
Mokymasis	Mokosi	90,8	0,328	84,2	0,798	75,0	0,291
	Nesimoko	95,1		86,4		67,3	
Gyvenamoji vieta	Miestai	94,0	0,976	87,4	0,143	70,4	0,789
	Kaimo vietovės	92,3		76,9		66,7	
18-29 m. jaunimas		93,7		85,7		69,7	

* $p < 0,05$

Iš visų alkoholinių gėrimų jaunimas dažniausiai vartoja alų: 14,7 proc. alų vartoja 2-3 kartus per savaitę, 31,1 proc. – 2-4 kartus per mėnesį, 29,4 proc. – kartą per mėnesį ir rečiau. Rečiausiai jaunimas vartoja likerį ir alkoholinius kokteilius. Beveik pusė respondentų nevartoja sidro (43,7 proc.), likerio ir alkoholinių kokteilių (43,3 proc.). 4 kartus per savaitę ir dažniau jaunimas vartoja tik alų ir vyną, bet taip dažnai šiuos gėrimus vartoja tik labai maža respondentų dalis (alų – 1,7 proc., vyną – 0,4 proc.) (3.1.2 pav.). Statistiškai reikšmingai didesnė dalis vaikinių nurodė vartojantys alų (89,5 proc.) nei merginų (68,6 proc.) ($p < 0,001$). Taip pat didesnė dalis vaikinių vartojo stipriuosius alkoholinius gėrimus (86,4 proc.) nei merginų (68,6 proc.) ($p < 0,05$).

3.1.2 pav. Įvairių alkoholinių gėrimų vartojimo dažnumas (proc.; N = 238)

Tabako gaminių ir elektroninių cigarečių vartojimo paplitimas

Daugiau nei trečdalis (37 proc.) tyrime dalyvavusio 18-29 m. amžiaus jaunimo prisipažino **rūkantys (cigaretės, cigarus, pypkę)**. 63 proc. į šį klausimą atsakė neigiamai. Kas ketvirtas jaunuolis (24,4 proc.) niekada gyvenime nėra bandęs rūkyti cigarečių, cigarų ar pypkių, o kasdien šiuos gaminius rūko 31,5 proc. respondentų (3.1.3 lentelė, 3.1.1 pav.).

Nors kartą gyvenime rūkė statistiškai reikšmingai didesnė dalis vaikinių (81,9 proc.) nei merginų (69,7 proc.) ($p < 0,05$). Taip pat statistiškai reikšmingai didesnė dalis vaikinių nei merginų rūkė nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (atitinkamai 51,7 proc. ir 35,2 proc., $p < 0,05$) ir nors kartą per paskutines 30 dienų (atitinkamai 47,4 proc. ir 27 proc., $p < 0,05$). Kasdien rūko daugiau nei dvigubai didesnė dalis vaikinių (44,8 proc.) nei merginų (18,9 proc.) ($p < 0,001$). Rūkančiųjų kasdien vyresnių (26-29 m.) tyrimo dalyvių dalis (46,9 proc.) taip pat daugiau nei dvigubai viršija kasdien rūkančių jaunesnių (18-25 m.) tyrimo dalyvių dalį (20,7 proc.) ($p < 0,001$) (3.1.3 lentelė). Lyginant su 2012 m. atlikto psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių poreikio ir taikymo jaunimo tikslinėse grupėse galimybių tyrimo rezultatais, 2013 m. 5,4 proc. daugiau merginų nurodė rūkančios nei 2012 m. (2012 m. – 21,6 proc., 2013 m. – 27 proc.).

3.1.3 lentelė. Cigarečių, cigarų, pypkių rūkymo jaunimo tikslinėse grupėse paplitimas

Tikslinė grupė		LTP	p reikšmė	LYP	p reikšmė	LMP	p reikšmė	Kasdien	p reikšmė
Lytis	Vaikinai	81,9	0,041*	51,7	0,015*	47,4	0,002*	44,8	0,000**
	Merginos	69,7		35,2		27,0		18,9	
Amžius	18-25	73,6	0,465	37,9	0,060	28,6	0,002*	20,7	0,000**
	26-29	78,6		51,0		49,0		46,9	
Mokymasis	Mokosi	72,4	0,522	34,2	0,073	27,6	0,570	23,7	0,103
	Nesimoko	77,2		47,5		41,4		35,2	
18-29 m. jaunimas		75,6		43,3		37		31,5	

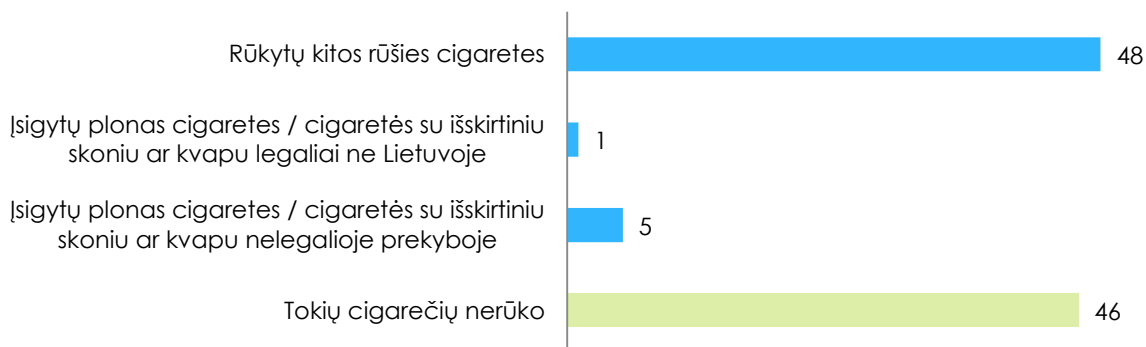
* $p < 0,05$; ** $p < 0,001$

Plonas cigaretės nors kartą gyvenime rūkė 60,1 proc. jaunimo, nors kartą per paskutinius 12 mėnesių – 32,4 proc., nors kartą per paskutines 30 dienų – 22,7 proc. Kasdien plonas cigaretės rūko 8 proc. jaunimo (3.1.1 pav.). Plonas cigaretės kasdien rūko beveik keturis kartus daugiau merginų (12,3 proc.) nei vaikinių (3,4 proc.) ($p < 0,05$).

Cigaretės su išskirtiniu (ne tabako) skoniu ar kvapu (pvz.: mėtų, vanilės, šokolado ir kt.) nors kartą gyvenime rūkė 45 proc. jaunimo, nors kartą per paskutinius 12 mėnesių – 21,4 proc., nors kartą per paskutines 30 dienų – 10,5 proc., kasdien – 1,7 proc. jaunimo (3.1.1 pav.).

Uždraudus prekybą plonosiomis cigaretėmis ir cigaretėmis su išskirtiniu (ne tabako) skoniu ar kvapu, beveik pusė (48 proc.) bandžiusiųjų šios rūšies cigaretės apklaustųjų rūkymui rinkęsi kitos rūšies cigaretės. 1 proc. plonas cigaretės ar cigaretės su išskirtiniu skoniu ar kvapu įsigytų legaliai ne Lietuvoje. Dar 5 proc. tokių cigarečių ieškotų nelegalioje rinkoje. Nei vienas šias cigaretės bandęs rūkyti apklaustasis nenurodė, kad mestų rūkyti. 46 proc. apklaustųjų nurodė, kad šiuo metu tokių cigarečių apskritai nerūko (3.1.3 pav.).

3.1.3 pav. Atsakas į galimą prekybos plonosiomis cigaretėmis ir cigaretėmis su išskirtiniu (ne tabako) skoniu ar kvapu (pvz.: mėtų, vanilės, šokolado ir kt.) draudimą (proc.; N = 143; *pateikti tik nors kartą gyvenime bandžiusiųjų rūkyti plonas cigaretės ar cigaretės su išskirtiniu skoniu rezultatai*)

Nerūkomo tabako gaminius (uoštomą, kramtomą, čilpiamą tabaką) nors kartą gyvenime yra išbandę tik 10,1 proc. jaunimo. Šie tabako gaminiai vartojami retai: nors kartą per pastaruosius metus juos vartojo 2,1 proc. jaunimo. Nebuvo nei vieno respondento, kuris nors kartą per paskutines 30 dienų būtų vartojęs nerūkomus tabako gaminius (3.1.1 pav.). Šiuos gaminius nors kartą gyvenime yra vartojusi statistiškai reikšmingai didesnė dalis vaikinių (16,4 proc.) nei merginių (4,1 proc.) ($p < 0,05$). Nerūkomus tabako gaminius yra vartoję tik tie respondentai, kurie yra vartoję rūkomus tabako gaminius: 13,3 proc. nors kartą gyvenime rūkusių tabaką yra bandę vartoti ir nerūkomus tabako gaminius, o nerūkusių tarpe – 0 proc. ($p < 0,05$). Statistiškai reikšmingai didesnė dalis kasdien rūkančio jaunimo (22,7 proc.) yra nors kartą gyvenime vartoję nerūkomus tabako gaminius nei nerūkančio ar rūkančio rečiau jaunimo (4,3 proc.) ($p < 0,001$).

Elektronines cigaretes nors kartą gyvenime rūkė 9,2 proc. jaunimo, per paskutinius 12 mėnesių – 3,8 proc. Per paskutines 30 dienų elektronines cigaretes nurodė rūkė tik 4 tyrimo dalyviai (1,7 proc.), bet nei vienas iš jų šio gaminio nerūkė kasdien (3.1.1 pav.). Elektronines cigaretes paprastai išbando jaunimas, kuris jau rūko tabako gaminius ar juos rūkė praeityje: tyrimo dalyviai, kurie nėra bandę rūkyti tabako gaminių (cigarečių, cigarų, pypkių) nėra bandę ir elektroninių cigarečių (0 proc.), o išbandžiusių elektronines cigaretes tarp rūkusių tabako gaminius nors kartą gyvenime buvo 12,2 proc. ($p < 0,05$). Elektronines cigaretes išbandė net 21,3 proc. kasdien rūkančio jaunimo ir tik 3,7 proc. nerūkančių ar rūkančių rečiau respondentų ($p < 0,001$).

Narkotikų vartojimo paplitimas

Šio tyrimo ataskaitoje neteisėtai vartojamos narkotinės ir psichotropinės medžiagos vadinamos „narkotikais“. Dauguma (67,2 proc.) apklausoje dalyvavusio Lietuvos jaunimo nei karto gyvenime nėra vartoję jokių narkotikų. Kokį nors narkotiką (heroiną, kokainą, amfetaminą, ekstazį, kanapes ir pan.) išbandė trečdalis jaunimo (32,8 proc.). Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių narkotikus vartojo 18,9 proc., o nors kartą per paskutines 30 dienų – 4,6 proc. jaunimo (3.1.4 lentelė, 3.1.1 pav.). Lyginant su 2012 m. atlikto tyrimo rezultatais jaunimo narkotikų vartojimo paplitimas nors kartą per paskutinius 12 mėnesių padidėjo 5,1 proc.: 2012 m. narkotikus nors kartą per paskutinius 12 mėnesių vartojo 13,8 proc. jaunimo, o 2013 m. – 18,9 proc. Šitokį didelį skirtumą galėjo nulemti palyginti mažas tyrimo dalyvių skaičius.

Narkotikų vartojimas labiau paplitęs tarp vaikinių, vyresnių ir nesimokančių tyrimo dalyvių nei tarp merginių, jaunesnių ir besimokančių respondentų. Nors kartą gyvenime narkotikus vartojusių vaikinių yra beveik tris kartus daugiau nei merginių (atitinkamai 49,1 proc. ir 17,2 proc.) ($p < 0,001$), o vaikinių, kurie nors kartą per paskutinius 12 mėnesių vartojo narkotikus, yra beveik 4 kartus daugiau nei merginių (atitinkamai 30,2 proc. ir 8,2 proc.) ($p < 0,001$). Didesnė dalis 26-29 m. amžiaus jaunimo

vartojo narkotikus nors kartą gyvenime (42,9 proc.) ir nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (26,5 proc.) nei 18-25 m. tyrimo dalyvių (LTP – 25,7 proc., LYP – 13,6 proc.) ($p < 0,05$). Niekur nesimokančio ar nebesimokančio jaunimo tarpe (LTP – 38,3 proc., LYP – 24,1 proc.) taip pat kelis kartus daugiau vartojusių narkotikus nei tarp besimokančių jų bendraamžių (LTP – 21,1 proc., LYP – 7,9 proc.) ($p < 0,05$) (3.1.4 lentelė).

Paprastai jaunuoliai, kurie bando narkotikų, jau buvo įsitraukę į kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą. Šio tyrimo rezultatai tai patvirtina. Narkotikus nors kartą gyvenime vartojo daugiau nei pusė kasdien rūkančio jaunimo (54,7 proc.). Tai statistiškai reikšmingai didesnė jaunimo dalis nei nerūkančio ar rūkančio rečiau jaunimo ($p < 0,001$). Nei karto gyvenime nerūkusio jaunimo tarpe vartojusių narkotikus yra tik 17,2 proc., o rūkusių nors kartą gyvenime – 37,8 proc. ($p < 0,05$). Nei karto gyvenime alkoholinių gėrimų nevartoję tyrimo dalyviai nėra bandę vartoti ir narkotikų (0 proc.), o tarp vartojusių alkoholį nors kartą gyvenime išbandžiusių narkotikus yra 35 proc. ($p < 0,05$). Taip pat statistiškai reikšmingai didesnė dalis vartojusių alkoholį nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (36,3 proc.) išbandė narkotikus nei nevartojusių (11,8 proc.) ($p < 0,05$). Išbandžiusių narkotikus buvo dvigubai daugiau tarp nors kartą gyvenime vartojusių raminamuosius, migdomuosius vaistus be gydytojo paskyrimo ar vartojusių vaistus ne gydymo tikslais (58,6 proc.) nei vaistų be gydytojo paskyrimo ar ne gydymo tikslais nevartojusių respondentų (29,2 proc.) ($p < 0,05$).

3.1.4 lentelė. Narkotikų vartojimo jaunimo tikslinėse grupėse paplitimas (proc., N=238)

Tikslinės grupės		LTP	p reikšmė	LYP	p reikšmė	LMP	p reikšmė
Lytis	Vaikinai	49,1	0,000**	30,2	0,000**	5,2	0,932
	Merginos	17,2		8,2		4,1	
Amžius	18-25	25,7	0,008*	13,6	0,019*	2,9	0,208
	26-29	42,9		26,5		7,1	
Mokymasis	Mokosi	21,1	0,013*	7,9	0,005*	2,6	0,510
	Nesimoko	38,3		24,1		5,6	
Gyvenamoji vieta	Miestai	31,7	0,521	17,6	0,342	4,5	1,000
	Kaimo vietovės	38,5		25,6		5,1	
18-29 m. jaunimas		32,8		18,9		4,6	

* $p < 0,05$, ** $p < 0,001$

76,9 proc. jaunimo, vartojusio kokį nors narkotiką nors kartą gyvenime, yra išbandę **kanapes** („žolę“, *marihuana*, *hašišą*). Kanapes nors kartą gyvenime prisipažino vartoję 25,2 proc. visų respondentų. Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių kanapes vartojo 15,5 proc., o nors kartą per paskutines 30 dienų – 4,2 proc. jaunimo (3.1.5 lentelė, 3.1.1 pav.). Lyginant su 2012 m. atlikto tyrimo rezultatais jaunimo kanapių vartojimo paplitimas nors kartą per paskutinius 12 mėnesių padidėjo 5,2 proc.: nuo 10,3 proc. 2012 m. iki 15,5 proc. 2013 m. Šitokį didelį skirtumą galėjo nulemti palyginti mažas tyrimo dalyvių skaičius.

Statistiškai reikšmingai didesnė dalis vaikinių nei merginų vartojo kanapes nors kartą gyvenime (39,7 proc. vaikinių ir 11,5 proc. merginų, $p < 0,001$) ir nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (23,3 proc. vaikinių ir 8,2 proc. merginų, $p = 0,001$). Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių vartojusių kanapes vyresnių (26-29 m.) respondentų buvo dvigubai daugiau nei jaunesnių (18-25 m.) (atitinkamai 22,4 proc. ir 10,7 proc., $p < 0,05$). O nors kartą per paskutinius 12 mėnesių kanapes vartojusių niekur nesimokančių ar nebesimokančių respondentų buvo tris kartus daugiau nei besimokančių (atitinkamai 19,8 proc. ir 6,6 proc., $p < 0,05$) (3.1.5 lentelė).

3.1.5 lentelė. Kanapių vartojimo jaunimo tikslinėse grupėse paplitimas (proc., N=238)

Tikslinės grupės		LTP	p reikšmė	LYP	p reikšmė	LMP	p reikšmė
Lytis	Vaikinai	39,7	0,000**	23,3	0,001*	4,3	1,000
	Merginos	11,5		8,2		4,1	
Amžius	18-25	22,9	0,397	10,7	0,023*	2,9	0,325
	26-29	28,6		22,4		6,1	
Mokymasis	Mokosi	18,4	0,136	6,6	0,015*	2,6	0,509
	Nesimoko	28,4		19,8		4,9	
Gyvenamoji vieta	Miestai	25,1	1,000	14,6	0,487	4,5	1,000
	Kaimo vietovės	25,6		20,5		2,6	
18-29 m. jaunimas		25,2		15,5		4,2	

* $p < 0,05$, ** $p < 0,001$

Vaistų vartojimo be gydytojo paskyrimo, ne gydymo tikslais paplitimas

Dauguma (87,8 proc.) apklausoje dalyvavusio Lietuvos jaunimo nei karto gyvenime nėra vartoję raminamųjų, migdomųjų vaistų be gydytojo paskyrimo ar vartoję vaistų ne gydymo tikslais. Vaistus be gydytojo paskyrimo ar ne gydymo tikslais nors kartą gyvenime vartojo tik 12,2 proc. jaunimo, nors kartą per paskutinius 12 mėnesių – 2,9 proc., o nors kartą per paskutines 30 dienų – 1,7 proc. jaunimo (2 vaikinai ir 2 merginos) (3.1.1 pav.). Statistiškai reikšmingų skirtumų nepastebėta.

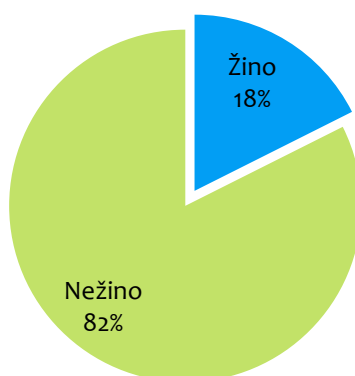
Kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo vienu metu paplitimas

Tyrimo rezultatai rodo, kad psichoaktyviųjų medžiagų maišymas nėra populiarus. Didžioji dalis (94,5 proc.) jaunimo niekada gyvenime nėra vartoję kelių psichoaktyviųjų medžiagų vienu metu (pvz.: alkoholio ir raminamųjų vaistų, kelių narkotinių medžiagų). Kelias psichoaktyvias medžiagas vienu metu yra vartoję tik 5,5 proc. (13 tyrimo dalyvių), nors kartą per paskutinius 12 mėnesių – 1,3 proc. (3 tyrimo dalyviai), o nors kartą per paskutines 30 dienų – 0,8 proc. jaunimo (1 vaikinai ir 1 mergina) (3.1.1 pav.). Statistiškai reikšmingų skirtumų nepastebėta.

3.2. Informacijos ir socialinės reklamos ant alkoholinių gėrimų pakuočių poreikis

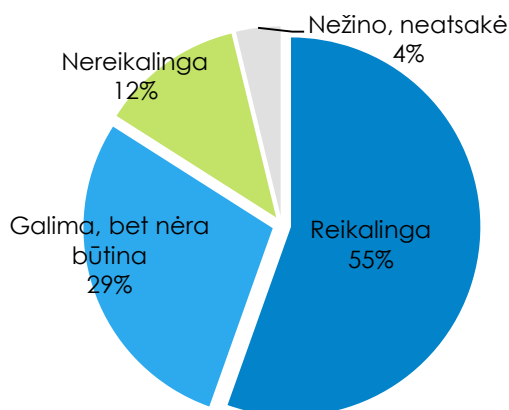
Didžioji dalis (82 proc.) apklausto jaunimo nežino apie alkoholiniuose gėrimuose esančius konservantus, skonio stipriklis, dažiklius ir kt. Žinantys šią informaciją nurodė tik 18 proc. jaunimo (3.2.1 pav.).

3.2.1 pav. Žinios apie alkoholiniuose gėrimuose esančius konservantus, skonio stipriklis, dažiklius ir kt. (proc.; N = 238)

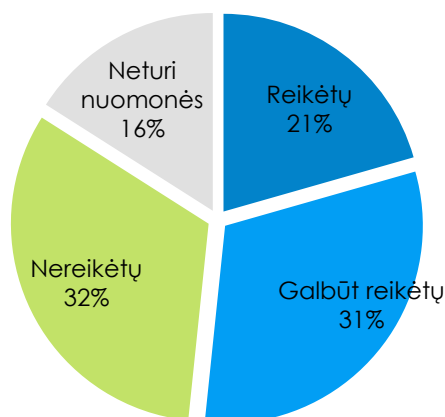
Daugiau nei pusė (55 proc.) jaunimo mano, kad reikalinga ant alkoholinių gėrimų etikečių pateikti informaciją apie jų sudėtį. Beveik trečdalis (29 proc.) tyrimo dalyvių mano, jog tokia informacija galima, bet nebūtina. Tik 12 proc. apklaustųjų mano, kad tokia informacija yra nereikalinga (3.2.2 pav.). Statistiškai reikšmingai didesnė dalis merginų (61,5 proc.) nei vaikinų (49,1 proc.) mano, kad informacija apie alkoholinių gėrimų sudėtį etiketėse yra reikalinga ($p < 0,05$).

3.2.2 pav. Informacijos apie alkoholinių gėrimų sudėtį etiketėse poreikis (proc.; N = 238)

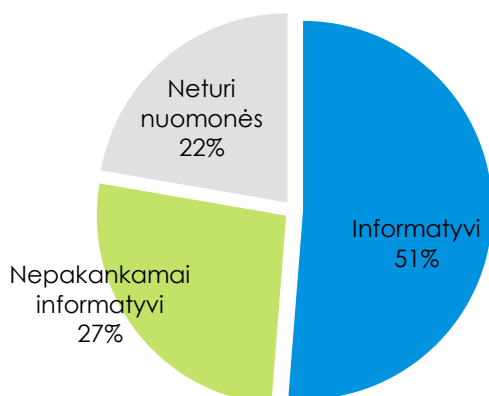
Pusė apklausto jaunimo mano, kad ant alkoholinių gėrimų pakuotės reikėtų (21 proc.) arba galbūt reikėtų (31 proc.) nurodyti, kiek tame alkoholiniame gėrime yra standartinių alkoholio vienetų. Priešingos nuomonės laikosi 32 proc. apklaustųjų. 16 proc. apklaustųjų neturėjo nuomonės šiuo klausimu (3.2.3 pav.). Nuomonės, kad informacija ant alkoholinių gėrimų pakuočių apie juose esančius standartinius alkoholio vienetus yra reikalinga, statistiškai reikšmingai dažniau laikėsi merginos (28 proc.) nei vaikinai (13 proc.) ($p < 0,05$). Statistiškai reikšmingai didesnė dalis nei karto per paskutinius 12 mėnesių alkoholio nevartojusių respondentų (38,2 proc.) nei vartojusių (17,6 proc.) mano, kad ant alkoholinių gėrimų pakuotės reikėtų nurodyti, kiek tame alkoholiniame gėrime yra standartinių alkoholio vienetų ($p < 0,05$).

3.2.3 pav. Informacijos ant alkoholinių gėrimų pakuočių apie juose esančius standartinius alkoholio vienetus poreikis (proc.; N = 238)

Pusei (51 proc.) apklaustų jaunuolių, informacija, pateikiama ant alkoholinių gėrimų pakuotės, atrodo informatyvi. Priešingos nuomonės laikosi 27 proc. apklaustųjų. 22 proc. apklaustųjų neturėjo nuomonės šiuo klausimu (3.2.4 pav.). Apklaustieji, kurie žino apie alkoholiniuose gėrimuose esančius konservantus, skonio stipriklus, dažiklius ir kt., dažniau nurodė, kad informacija, pateikiama ant alkoholinių gėrimų pakuotės, yra informatyvi (74 proc.), nei tie apklaustieji, kurie nežino apie minėtus alkoholiniuose gėrimuose esančius priedus (46 proc.) ($p < 0,05$).

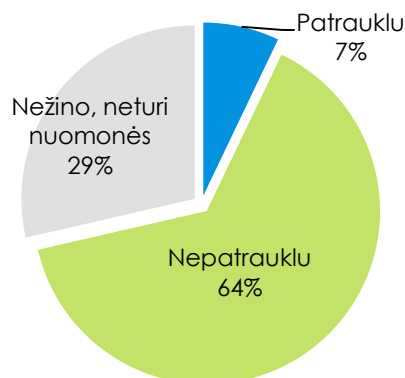
3.2.4 pav. Informacijos, pateikiamos ant alkoholinių gėrimų pakuotės, informatyvumas (proc.; N = 238)

64 proc. tyrimo dalyvių alkoholiniai gėrimai, kurių etiketėse ar pakuočių išorinėse pusėse pateikiama kanapių simbolika (paveikslėliai, užrašai), nėra patrauklūs. Priešingai galvoja 7 proc. respondentų. Beveik trečdalis (29 proc.) apklaustųjų neturėjo nuomonės šiuo klausimu (3.2.5 pav.). Alkoholiniai gėrimai, kurių etiketėse ar pakuočių išorinėse pusėse pateikiama kanapių simbolika (paveikslėliai, užrašai) atrodo patrauklūs 6,2 proc. respondentų, kurie niekada gyvenime nevartojo kanapių, 10

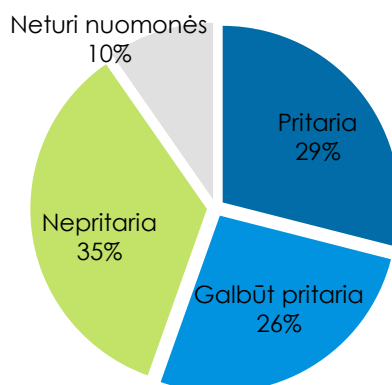
proc. vartojusiųjų kanapes nors kartą gyvenime ir 13,5 proc. vartojusiųjų kanapes nors kartą per paskutinius 12 mėnesių.

3.2.5 pav. Alkoholinių gėrimų (kitais atvejais – plataus asortimento prekių), kurių etiketėse ar pakuočių išorinėse pusėse pateikiama kanapių simbolika, patrauklumas (proc.; N = 238)

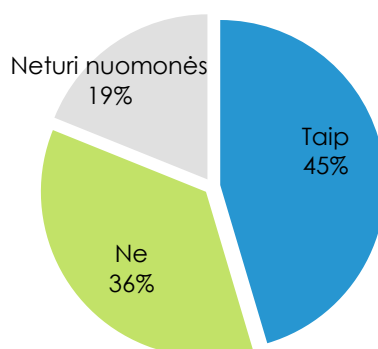
Daugiau nei pusė apklaustųjų pritaria (29 proc.) arba galbūt pritaria (26 proc.) alkoholinių gėrimų pakuočių ženkliniui įspėjamaisiais užrašais ir vaizdais apie alkoholio žalą sveikatai, socialinę žalą ir kt., panašiai kaip šiuo metu yra ženklinamos cigarečių pakuotės. Priešingos nuomonės laikosi 35 proc. jaunimo. 10 proc. tyrimo dalyvių neturėjo nuomonės šiuo klausimu (3.2.6 pav.).

3.2.6 pav. Pritarimas alkoholinių gėrimų pakuočių ženkliniui įspėjamaisiais užrašais ir vaizdais apie alkoholio žalą (sveikatai, socialinę žalą ir kt.), panašiai kaip šiuo metu yra ženklinamos cigarečių pakuotės (proc.; N = 238)

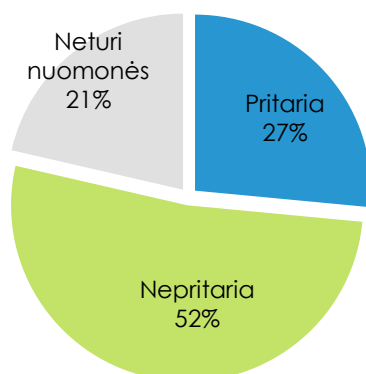
Beveik pusė (45 proc.) tyrimo dalyvių mano, kad žymėjimas įspėjamaisiais užrašais ir vaizdais apie alkoholio vartojimo žalą, geriau apie tai informuotų vartotojus. Priešingos nuostatos laikosi 36 proc. apklaustųjų. Dar 19 proc. respondentų nuomonės šiuo klausimu neturėjo (3.2.7 pav.).

3.2.7 pav. Nuomonė, ar žymėjimas įspėjamaisiais užrašais ir vaizdais apie alkoholio vartojimo žalą (sveikatai, socialinę žalą ir kt.) geriau apie tai informuotų vartotojus (proc.; N = 238)

Pusė (52 proc.) apklausto jaunimo nepitaria visų alkoholinių gėrimų bet kokios reklamos uždraudimui, o 27 proc. tokiam draudimui pritaria. 21 proc. apklaustųjų neturėjo nuomonės šiuo klausimu (3.2.8 pav.).

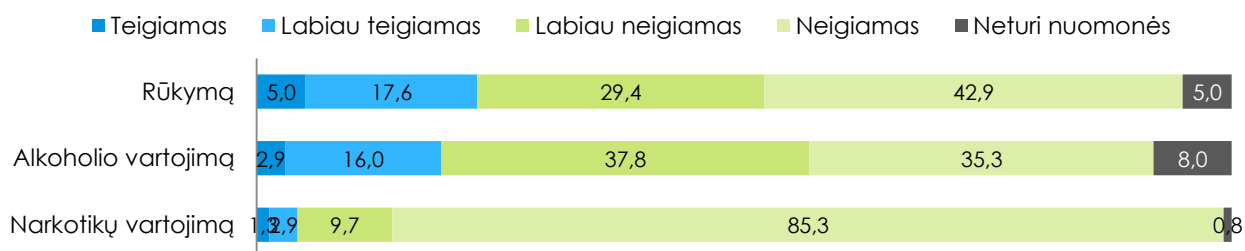
3.2.8 pav. Pritarimas visų alkoholinių gėrimų bet kokios reklamos uždraudimui (proc.; N = 238)

3.3. Jaunimo žinios apie psichoaktyvias medžiagas ir požiūris į jų vartojimą

Daugumos tyrimo dalyvių požiūris į alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimą yra neigiamas. Palankiausiai jaunimas žiūri į rūkymą (22,6 proc. – teigiamai / labiau teigiamai ir 72,3 proc. – labiau neigiamai / neigiamai). Panašiai jaunimas žiūri ir į alkoholio vartojimą (18,9 proc. – teigiamai / labiau teigiamai ir 73,1 proc. – labiau neigiamai / neigiamai). Griežčiausias požiūris į narkotikų vartojimą (4,2 proc. – teigiamai / labiau teigiamai ir 95 proc. labiau neigiamai / neigiamai) (3.3.1 pav.).

3.3.1 pav. Požiūris į rūkymą, alkoholinių gėrimų ir narkotikų vartojimą (proc.; N = 238)

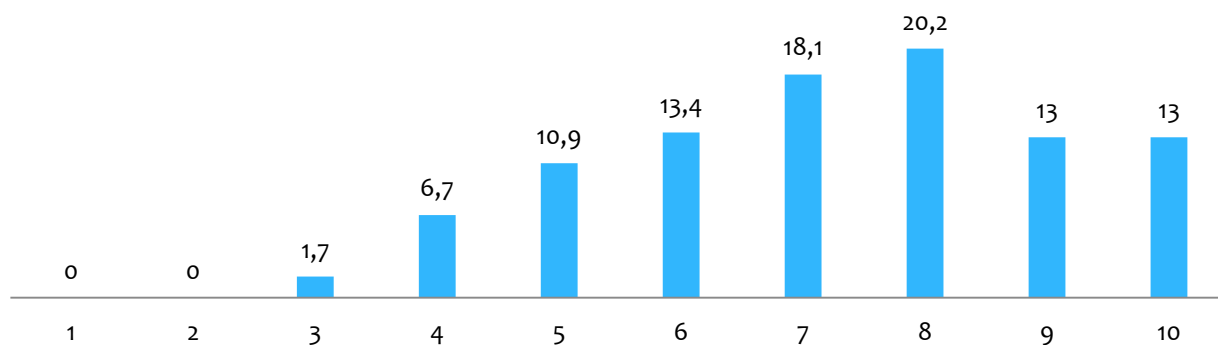
Rūkymo vartojimą palankiau (teigiamai ar labiau teigiamai) vertina vaikinai (31,5 proc.) nei merginos (16,9 proc.) ($p < 0,05$). Rūkymą palankiau vertina rūkę nors kartą gyvenime (29,4 proc.), nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (46,3 proc.), nors kartą per paskutines 30 dienų (46,9 proc.) nei jaunimas, kuris nerūkė niekada gyvenime (7,1 proc.) ar nei karto per šiuos laikotarpius ($p < 0,001$), nei karto per paskutinius 12 mėnesių (7,6 proc.), nei karto per paskutines 30 dienų (11 proc.). Pusė (50 proc.) rūkančiųjų kasdien šį žalingą įprotį vertina palankiai, o palankiai rūkymą vertinančių nerūkančių ar rečiau rūkančių respondentų buvo keturis kartus mažiau (12,7 proc., $p < 0,001$).

Į alkoholinių gėrimų vartojimą palankiau žiūri alkoholį vartojantis jaunimas: teigiamai ar labiau teigiamai į alkoholio vartojimą žiūri 21 proc. nors kartą per paskutinius 12 mėnesių alkoholį vartojusių respondentų ir tik 5,9 proc. šiuo laikotarpiu nei karto alkoholio nevartojusio jaunimo požiūris į alkoholio vartojimą buvo labiau teigiamas ($p < 0,05$). Visiškai teigiamai alkoholio vartojimą vertino tik tie jaunuoliai, kurie alkoholį vartojo nors kartą per 30 dienų.

Vaikinai palankiau nei merginos žiūri ir į narkotikų vartojimą: narkotikų vartojimą palankiai (teigiamai ar labiau teigiamai) vertina 7,8 proc. vaikinių ir tik 1 (0,8 proc.) mergina ($p < 0,05$). Narkotikų vartojimą palankiai (teigiamai ar labiau teigiamai) vertino tik tie jaunuoliai, kurie patys yra vartoję narkotikus: teigiamai ar labiau teigiamai narkotikų vartojimą įvertino 12,8 proc. vartojusiųjų narkotikus nors kartą gyvenime ir nei vienas (0 proc.) narkotikų niekada nebandžiusių respondentų ($p < 0,001$). Vis dėlto tik 1 iš 11 tyrimo dalyvių, kurie narkotikus vartojo nors kartą per paskutines 30 dienų, narkotikų vartojimą vertino labiau teigiamai (bet ne visiškai teigiamai), o visi likę – nepalankiai (1 – labiau neigiamai ir 9 – neigiamai).

Jaunimas savo žinias apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo poveikį vertina pakankamai gerai (atsakymų vidurkis $7,24 \pm 1,84$). Beveik pusė (46,2 proc.) apklausto jaunimo savo žinias įvertino 8 balais ir geriau, trečdalis (31,5 proc.) – 5-7 balais, o likęs penktadalis (19,3 proc.) – 3-5 balais, prasčiau nei 3 balais savo žinias įvertinusių jaunuolių nebuvo (3.3.2 pav.). Reikšmingų skirtumų tarp įvairių jaunimo fikslinių grupių savo žinių apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo poveikį vertinimo nerasta.

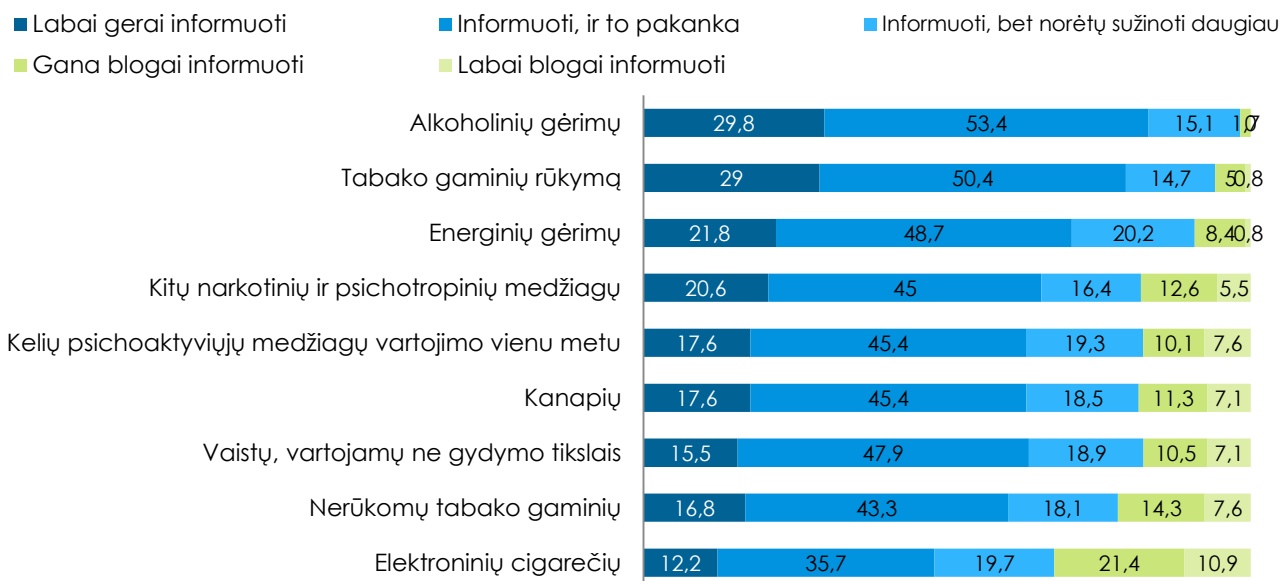
3.3.2 pav. Asmeninių žinių apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo poveikį vertinimas (1 – labai prastos, 10 – puikios) (proc.; N = 238)

Dauguma jaunimo mano esantys informuoti apie įvairių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo pasekmes. Jaunimas yra geriausiai informuotas apie alkoholio vartojimo pasekmes (29,8 proc. – labai gerai informuoti, 53,4 proc. – informuoti ir to pakanka, 15,1 proc. – informuoti, bet norėtų sužinoti daugiau). Tik 1,7 proc. jaunimo jaučiasi blogai informuoti apie alkoholio vartojimo pasekmes. Antroje vietoje – tabako gaminių rūkymo pasekmės (atitinkamai 29 proc., 50,4 proc. ir 14,7 proc.). 5,8 proc. jaunimo jaučiasi blogai ar labai blogai informuoti apie tabako vartojimo pasekmes, 9,2 proc. apie energinių gėrimų vartojimo pasekmes, 17,6 proc. apie raminamųjų, migdomųjų vaistų, vartojamų be gydytojo paskyrimo, ir vaistų, vartojamų ne gydymo tikslais, pasekmes, 17,7 proc. apie kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo vienu metu (pvz.: alkoholio ir raminamųjų vaistų, kelių narkotinių medžiagų ir kt.) pasekmes, 18,4 proc. apie kanapių vartojimo pasekmes ir 18,1 proc. jaučiasi blogai ar labai blogai informuoti apie kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo pasekmes. Blogiausiai jaunimas yra informuotas apie elektroninių cigarečių vartojimo pasekmes (32,3 proc. yra blogai ar labai blogai informuoti) ir nerūkomų tabako gaminių vartojimo pasekmes (21,9 proc. yra blogai ar labai blogai informuoti) (3.3.3 pav.). Svarbu paminėti, kad 2013 m. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas parengė informacinę medžiagą jaunimui apie nerūkomą tabaką (http://ntakd.lt/files/informacine_medzega/0-NTAKD_medziaga/2-leidiniai/Nerkomas_tabakas_A5.pdf) ir paskelbė informaciją visuomenei apie elektronines cigaretes (<http://ntakd.lt/naujienos/pranesimai-spaudai/1006-del-elektronini-cigareci>).

Jaunimas dažniausiai norėtų daugiau sužinoti apie energinių gėrimų (20,2 proc.), kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo vienu metu (19,3 proc.) ir elektroninių cigarečių (19,7 proc.) vartojimo pasekmes (3.3.3 pav.), todėl Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas 2014 m. planuoja parengti ir išplatinti informacinę medžiagą jaunimui apie kelių psichoaktyviųjų medžiagų maišymą, sąveiką ir poveikį sveikatai bei kofeino poveikį sveikatai.

3.3.3 pav. Žinių, apie galimas įvairių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo pasekmes, vertinimas (proc.; N = 238)

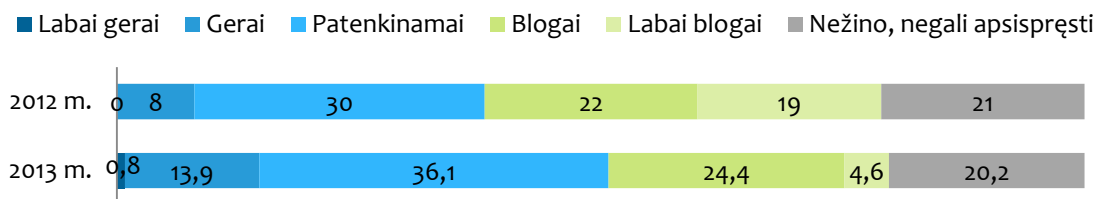

3.4. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos poreikis ir galimybės

Lietuvoje vykdomos valstybės psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir kontrolės politikos vertinimas

Jaunimas Lietuvoje vykdomą valstybės narkotikų, tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos ir kontrolės politiką vertina labai skirtingai. Gerai ir labai gerai valstybės politiką vertina 15 proc. respondentų, o patenkinamai – 36 proc. Neigiamai šalies narkotikų, tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos ir kontrolės politiką vertina 29 proc. respondentų. Dar 20 proc. apklaustųjų neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Lyginant su 2012 m. atlikto tyrimo rezultatais, 2013 m. jaunimas valstybės narkotikų, tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos ir kontrolės politiką vertino palankiau nei 2012 m. (3.4.2 pav.).

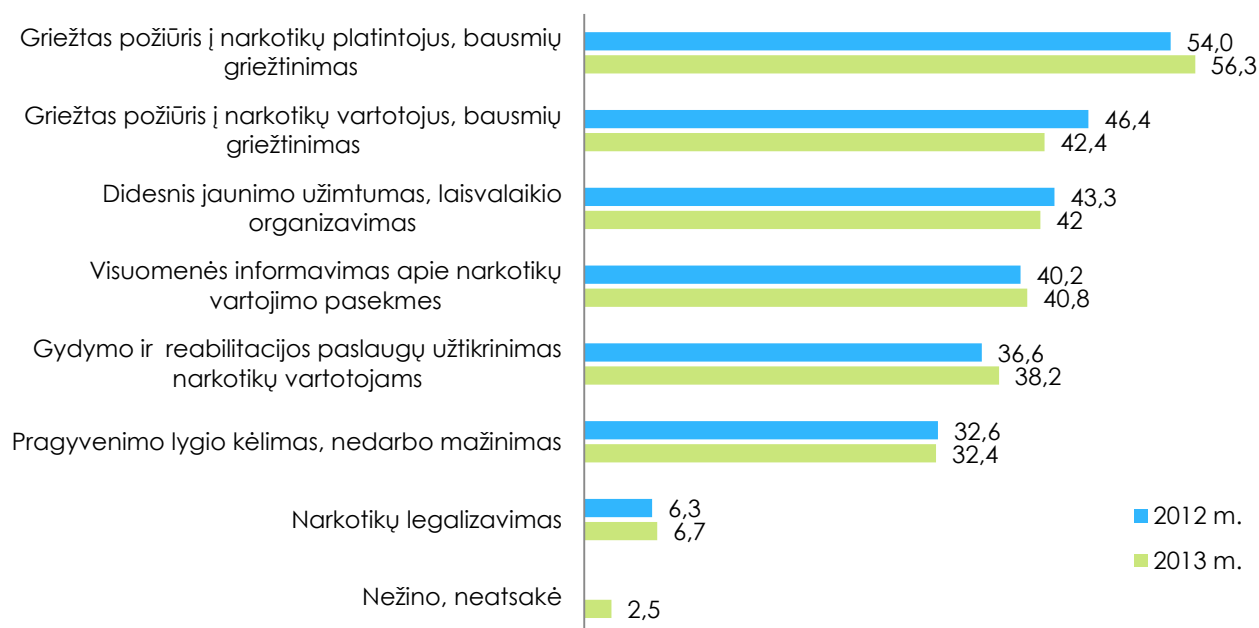
3.4.2 pav. Lietuvoje vykdomos valstybės narkotikų, tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos ir kontrolės politikos vertinimas 2012 m. ir 2013 m. (proc.; N = 238)

Efektyvios narkotikų vartojimo problemos šalyje sprendimo priemonės

Viena efektyviausių narkotikų vartojimo problemos šalyje sprendimo priemonių jaunimas dažniausiai laiko griežtą požiūrį į narkotikų platintojus ir bausmių griežtinimą (56,3 proc. apklausto jaunimo šią priemonę pasirenko kaip vieną iš 3 efektyvių narkotikų vartojimo problemos šalyje sprendimo priemonių). Efektyvioms priemonėms jaunimas dažnai priskyrė ir griežtą požiūrį, didesnes sankcijas vartotojams (42,4 proc.), didesnę jaunimo užimtumą, laisvalaikio organizavimą (42 proc.) ir visuomenės informavimą apie narkotikų vartojimo pasekmes. 38,2 proc. prioritetą skiria gydymo ir reabilitacijos paslaugų užtikrinimui narkotikų vartotojams, 32,4 proc. – pragyvenimo lygio kėlimui, nedarbo mažinimui. Mažiausiai efektyvia priemone laikomas narkotikų legalizavimas (6,7 proc.). Lyginant tyrimo rezultatus su 2012 m. atlikto tyrimo rezultatais, galima pastebėti, kad jaunimas prioritetą skyrė toms pačioms priemonėms (3.4.1 pav.).

3.4.1 pav. Efektyvios narkotikų vartojimo problemos šalyje sprendimo priemonės 2012 m. ir 2013 m. (galimi trys atsakymo variantai) (proc.; N = 238)

Griežtesnį požiūrį į narkotikų vartotojus, bausmių griežtinimą efektyvioms narkotikų vartojimo problemos šalyje sprendimo priemonėms priskyrė statistiškai reikšmingai didesnė dalis kaimo vietovėse gyvenančio jaunimo (59 proc.) nei gyvenančių mieste (39,2 proc.) ($p < 0,05$).

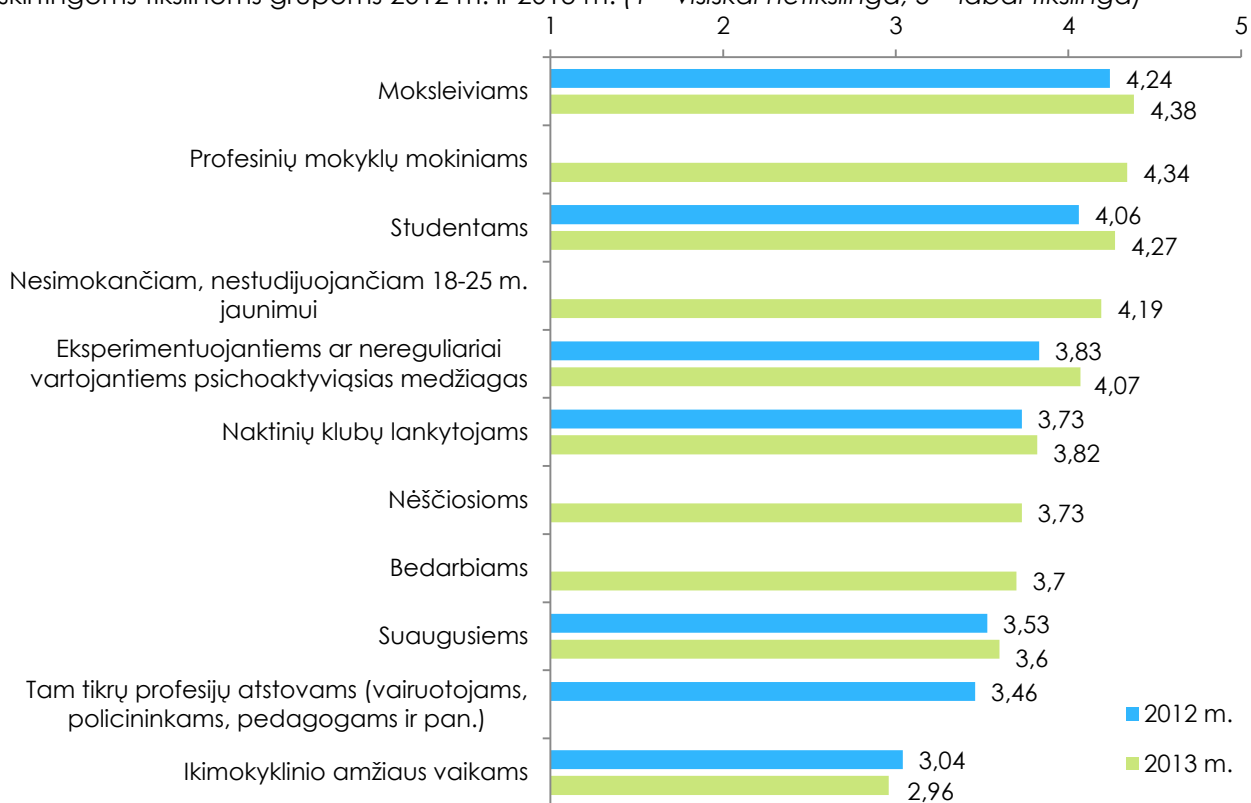
Statistiškai reikšmingai didesnė rūkusių (cigaretės, cigarus, pypkes) nors kartą per paskutinius 12 mėnesių respondentų dalis (49,5 proc.) visuomenės informavimą priskyrė efektyvioms priemonėms nei šiuo laikotarpiu nerūkusių respondentų (34,1 proc.) ($p < 0,05$). Visuomenės informavimą vienai iš trijų efektyvių narkotikų vartojimo problemos šalyje sprendimo priemonių priskyrė visi respondentai (100 proc.), kurie kasdien vartoja energinius gėrimus ir tik 39,5 proc. likusio jaunimo ($p < 0,05$). O vartojusieji alkoholį nors kartą per paskutines 30 dienų (38 proc.), atvirkščiai, šią prevencijos priemonę rečiau priskyrė efektyvioms priemonėms nei alkoholio nevartoję respondentai (52,8 proc.).

Statistiškai reikšmingai didesnė dalis nors kartą gyvenime vartojusių kokį nors narkotiką respondentų (14,1 proc.) nei narkotikų niekada gyvenime nevartojusių respondentų (3,1 proc.) narkotikų legalizavimą laikė efektyvia narkotikų vartojimo problemos šalyje sprendimo priemone ($p < 0,05$). Taip pat didesnė dalis nors kartą gyvenime kanapes vartojusių respondentų (15 proc.) narkotikų legalizavimą laikė efektyvia priemone nei kanapių niekada gyvenime nevartojusio jaunimo (3,9 proc.) ($p < 0,05$). Gydymo ir reabilitacijos paslaugų užtikrinimą narkotikų vartotojams laikė efektyvia priemone dvigubai daugiau nors kartą per paskutines 30 d. vartojusiųjų narkotikus (72,7 proc.) nei šiuo laikotarpiu narkotikų nevartojusių respondentų (36,6 proc.) ($p < 0,05$). Nors kartą per paskutines 30 d. vartojusieji kanapes gydymo ir reabilitacijos paslaugų užtikrinimą taip pat dažniau priskyrė 3 efektyvioms narkotikų vartojimo problemos šalyje sprendimo priemonėms nei šiuo laikotarpiu kanapių nevartoję respondentai (atitinkamai 70 proc. ir 36,8 proc.) ($p < 0,05$). Įdomu tai, kad narkotikų legalizavimą efektyvioms priemonėms priskyrė didesnė dalis vartojusių narkotikus ar kanapes nors kartą gyvenime (narkotikus – 14,1 proc., kanapes – 15 proc.) nei vartojusiųjų neseniai: nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (narkotikus – 8,9 proc., kanapes – 8,1 proc.) ar per paskutines 30 dienų (narkotikus – 9,1 proc., kanapes – 10 proc.). O reabilitacijos ir gydymo paslaugas, atvirkščiai, efektyvioms priemonėms dažniau priskyrė vartojusieji narkotikus ar kanapes neseniai: nors kartą per paskutines 30 dienų (narkotikus – 72,7 proc., kanapes – 70 proc.) ir nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (narkotikus – 46,7 proc., kanapes – 48,6 proc.) nei nors kartą gyvenime (narkotikus – 37,2 proc., kanapes – 40 proc.) ar niekada nevartoję (narkotikus – 38,8 proc., kanapes – 37,6 proc.).

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos tikslinės grupės

Jaunimo nuomone, psichoaktyviųjų medžiagų (tabako, alkoholio, narkotikų, raminamųjų / migdomųjų vaistų ir kt.) vartojimo prevencijos priemonės tikslingiausia taikyti moksleiviams (atsakymų vidurkis $4,38 \pm 0,72$), profesinių mokyklų mokiniams (atsakymų vidurkis $4,34 \pm 0,70$), studentams (atsakymų vidurkis $4,27 \pm 0,74$), nesimokančiam, nestudijuojančiam 18-25 m. jaunimui (atsakymų vidurkis $4,19 \pm 0,79$) ir eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems psichoaktyvias medžiagas (atsakymų vidurkis $4,07 \pm 0,93$). Apklausto jaunimo nuomone, mažiausiai tikslinga psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės taikyti ikimokyklinio amžiaus vaikams (atsakymų vidurkis $2,96 \pm 1,30$) (3.4.3 pav.). Vaikinai studentams ir profesinių mokyklų mokiniams taikomas prevencijos priemonės laiko tikslingesnėmis nei merginos ($p < 0,05$). 2013 m. jaunimas moksleiviams, studentams, naktinių klubų lankytojams, eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems psichoaktyvias medžiagas ir suaugusiems skirtas prevencijos priemonės laikė tikslingesnėmis nei 2012 m., o prevencijos priemonių taikymą ikimokyklinio amžiaus vaikams – mažiau tikslingu (3.4.3 pav.).

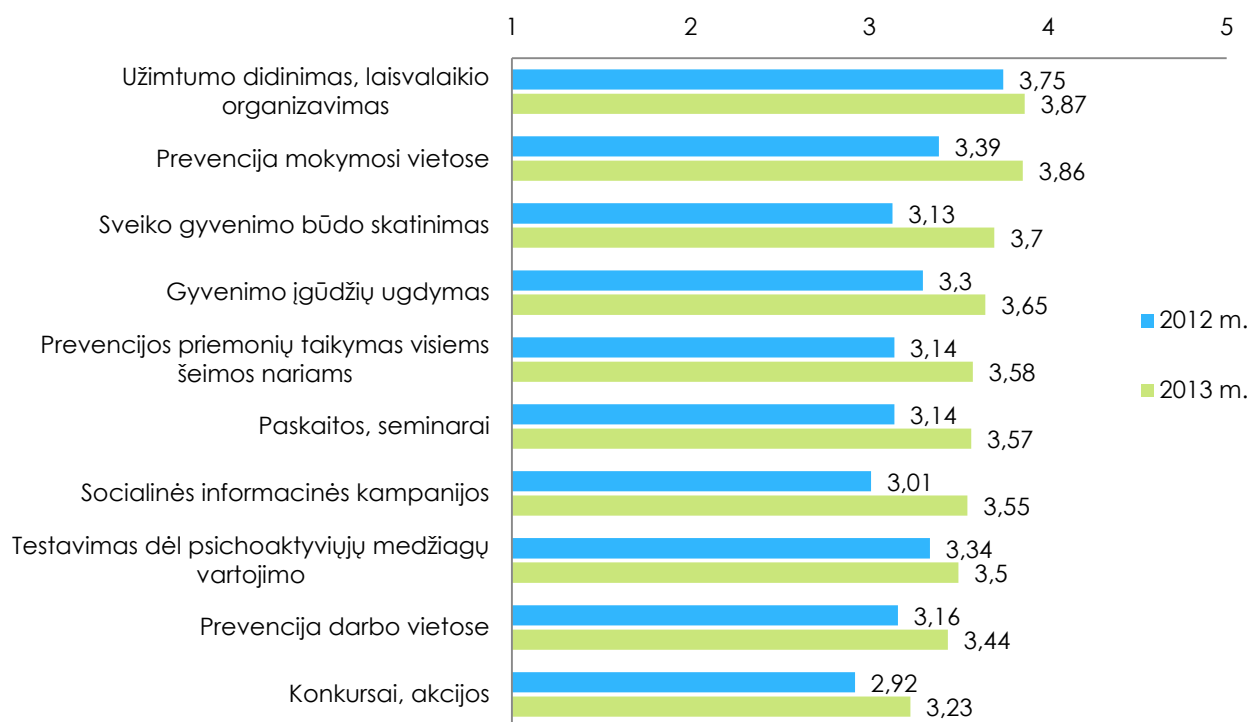
3.4.3 pav. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių taikymo tikslingumas skirtingoms tikslinėms grupėms 2012 m. ir 2013 m. (1 – visiškai netikslinga; 5 – labai tikslinga)

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių veiksmingumas

Jaunimas veiksmingiausiomis psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonėmis jų amžiaus asmenims laiko užimtumo didinimą, laisvalaikio organizavimą (atsakymų vidurkis $3,87 \pm 0,93$), prevenciją mokymosi vietose (atsakymų vidurkis $3,86 \pm 0,90$), sveiko gyvenimo būdo skatinimą (atsakymų vidurkis $3,7 \pm 0,97$) ir gyvenimo įgūdžių ugdymą (atsakymų vidurkis $3,65 \pm 0,91$). Jaunimo nuomone, kiek mažiau veiksmingos yra tokios prevencijos priemonės kaip prevencijos priemonių taikymas visiems šeimos nariams (atsakymų vidurkis $3,58 \pm 0,93$), paskaitų skaitymas ir seminarų vedimas (atsakymų vidurkis $3,57 \pm 0,88$), socialinės informacinės kampanijos (atsakymų vidurkis $3,55 \pm 0,89$), testavimas dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo (atsakymų vidurkis $3,5 \pm 1,01$) ir prevencija darbo vietose (atsakymų vidurkis $3,44 \pm 0,92$). Rezultatai rodo, kad vykdant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją jauniems asmenims mažiausiai veiksminga yra organizuoti konkursus ir akcijas (atsakymų vidurkis $3,23 \pm 1,12$). Lyginant su 2012 m. atlikto tyrimo rezultatais, 2013 m. jaunimas visas minėtas prevencines veiklas vertino kaip veiksmingesnes nei 2012 m. (3.4.4 pav.).

3.4.4 pav. Respondento bendraamžiams taikomų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių veiksmingumo vidurkiai 2012 m. ir 2013 m. (1 – visiškai neveiksminga, 5 – labai veiksminga)

Prevencija darbo vietose veiksmingesnė atrodo vaikinams (atsakymų vidurkis $3,58 \pm 0,80$) nei merginoms (atsakymų vidurkis $3,32 \pm 1,00$) ($p < 0,05$). Taip pat darbo vietose vykdomą prevenciją veiksmingesne laiko kaimo vietovėse gyvenantis jaunimas (atsakymų vidurkis $3,76 \pm 0,64$) nei gyvenantys miestuose (atsakymų vidurkis $3,38 \pm 0,95$) ($p < 0,05$). Jaunesni (18-25 m.) respondentai geriau nei vyresni (26-29 m.) respondentai vertina sveiko gyvenimo būdo skatinimo (jaunesnių respondentų atsakymų vidurkis $3,81 \pm 0,93$, o vyresnių $3,54 \pm 1,02$, $p < 0,05$) ir prevencijos mokymosi vietose (jaunesnių respondentų atsakymų vidurkis $3,99 \pm 0,87$, o vyresnių $3,674 \pm 0,92$, $p < 0,05$) veiksmingumą. Šiuo metu besimokantys jaunuoliai mokymosi vietose vykdomą psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją laiko veiksmingesne nei nesimokantys jų bendraamžiai ($p < 0,001$).

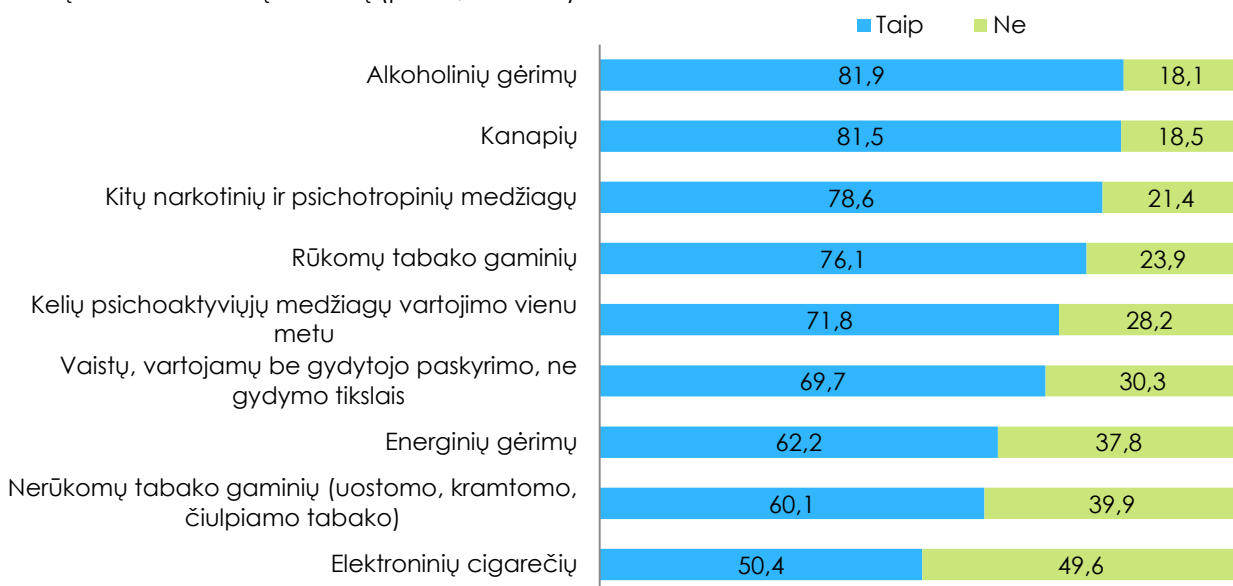
Psichoaktyviosios medžiagos, kurių vartojimo prevencijai reikėtų skirti didžiausią dėmesį

Jaunimo nuomone, vykdant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją jų bendraamžiams didžiausią dėmesį reikėtų skirti alkoholio (81,9 proc.), kanapių (81,5 proc.), kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo (78,6 proc.) ir tabako gaminių rūkymo (76,1 proc.) prevencijai. 71,8 proc. jaunimo mano, kad svarbu vykdyti kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo vienu metu (pvz.: alkoholio ir raminamųjų vaistų, kelių narkotinių medžiagų) prevenciją, 69,7 proc. - raminamųjų, migdomųjų vaistų, vartojamų be gydytojo paskyrimo, vaistų, vartojamų ne gydymo tikslais, prevenciją. Kiek rečiau pritariama jaunimo energinių gėrimų (62,2 proc.), nerūkomų tabako gaminių (uostomo, kramtomo, čilpiamo tabako) (60,1 proc.) ir elektroninių cigarečių (50,4 proc.) vartojimo prevencijos svarbai. Nors pastarosioms psichoaktyviosioms medžiagoms jaunimas siūlo skirti mažiau dėmesio, bet jų vartojimo prevencijos svarbai vis tiek pritaria daugiau nei pusė respondentų (2.4.5 pav.).

18-25 m. jaunimas statistiškai reikšmingai dažniau nei 26-29 m. apklausos dalyviai mano, kad vykdant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją jų bendraamžiams didelį dėmesį reikėtų skirti nerūkomų tabako gaminių (uostomo, kramtomo, čilpiamo tabako) vartojimo prevencijai (atitinkamai 67,9 proc. ir 49 proc., $p < 0,05$), narkotinių ir psichotropinių medžiagų (išskyrus kanapes) vartojimo prevencijai (atitinkamai 85,7 proc. ir 68,4 proc., $p < 0,05$). Besimokantis jaunimas statistiškai reikšmingai dažniau nei jų bendraamžiai mano, kad svarbu vykdyti kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo vienu metu (pvz.: alkoholio ir raminamųjų vaistų, kelių narkotinių medžiagų) prevenciją (atitinkamai 82,9 proc. ir 66,7 proc., $p < 0,05$). Mieste gyvenantis jaunimas statistiškai reikšmingai dažniau nei gyvenantieji kaime pritaria nerūkomų tabako gaminių (uostomo, kramtomo, čilpiamo tabako) vartojimo prevencijai (atitinkamai 64,8 proc. ir 35,9 proc., $p < 0,05$), narkotinių ir

psichotropinių medžiagų (išskyrus kanapes) vartojimo prevencijai (atitinkamai 82,9 proc. ir 56,4 proc., $p < 0,001$), raminamųjų, migdomųjų vaistų, vartojamų be gydytojo paskyrimo, vaistų, vartojamų ne gydymo tikslais, prevencijai (atitinkamai 73,4 proc. ir 51,3 proc., $p < 0,05$).

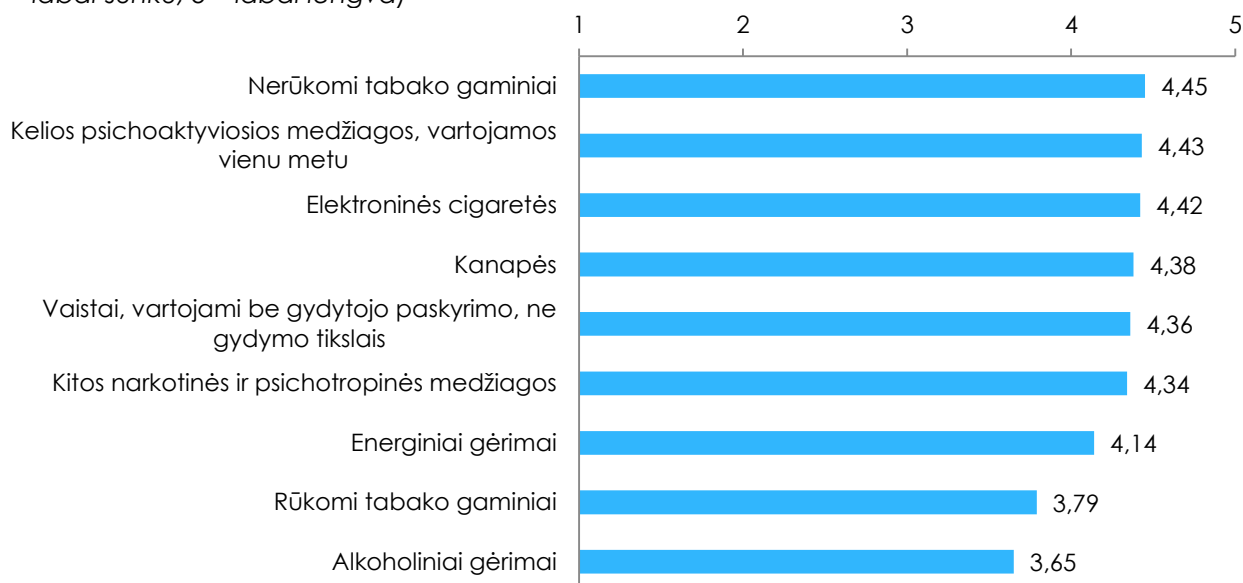
3.4.5 pav. Psichoaktyviosios medžiagos, kurių vartojimo prevencijai respondento bendraamžiams reikėtų skirti didžiausią dėmesį (proc.; N = 238)

Jaunimo atsisakymas vartoti psichoaktyvias medžiagas

Dauguma respondentų teigė, kad jiems būtų pakankamai lengva atsisakyti psichoaktyviųjų medžiagų, jei šios būtų pasiūlytos. Jaunimui lengviausia yra atsisakyti nerūkomų tabako gaminių (atsakymų vidurkis $4,45 \pm 0,67$), kelių psichoaktyviųjų medžiagų, vartojamų vienu metu (atsakymų vidurkis $4,43 \pm 0,79$), ir elektroninių cigarečių (atsakymų vidurkis $4,42 \pm 0,81$). Kiek sunkiau yra atsisakyti kanapių (atsakymų vidurkis $4,38 \pm 0,90$), kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų (atsakymų vidurkis $4,34 \pm 0,93$), raminamųjų, migdomųjų vaistų, vartojamų be gydytojo paskyrimo, vaistų, vartojamų ne gydymo tikslais (atsakymų vidurkis $4,36 \pm 0,84$). Sunkiausia jaunimui yra atsisakyti dažniausiai vartojamų psichoaktyviųjų medžiagų: alkoholio (atsakymų vidurkis $3,65 \pm 1,18$), rūkomų tabako gaminių (atsakymų vidurkis $3,79 \pm 1,33$) ir energinių gėrimų (atsakymų vidurkis $4,14 \pm 0,97$). Vis dėlto, didesnė dalis jaunimo mano, kad gali nesunkiai atsisakyti visų minėtų psichoaktyviųjų medžiagų (3.4.6 pav.).

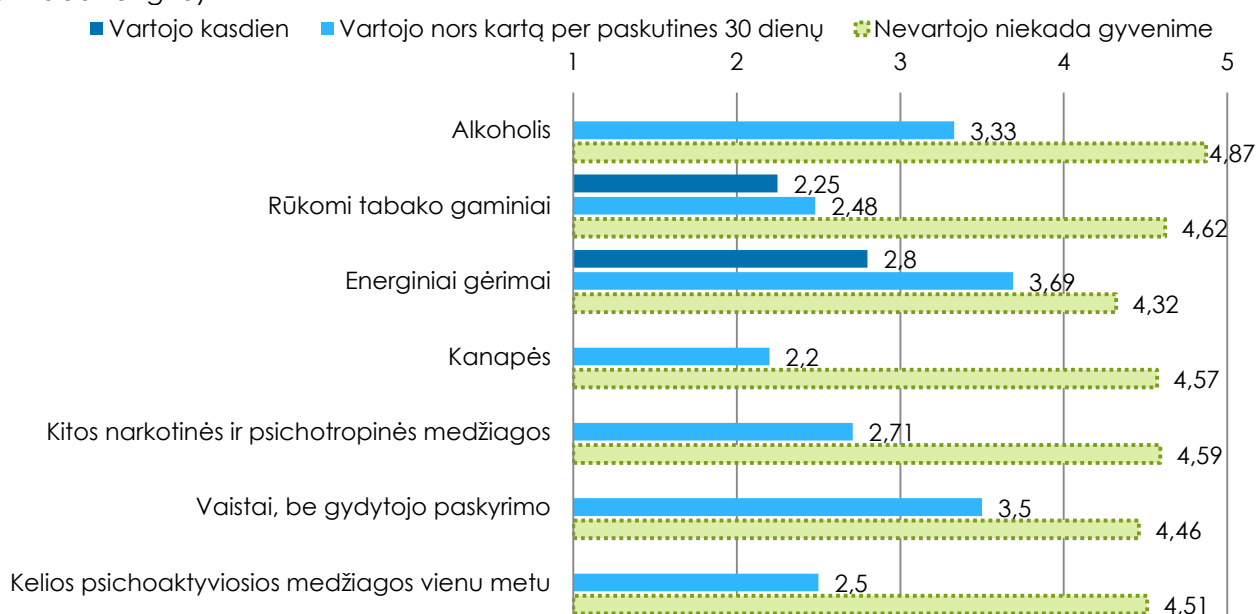
3.4.6 pav. Atsisakymo vartoti psichoaktyvias medžiagas, jei jos būtų pasiūlytos, lengvumo vidurkiai (1 – labai sunku, 5 – labai lengva)

Merginoms atsisakyti rūkomų ir nerūkomų tabako gaminių, kanapių ir kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų yra lengviau nei vaikinams ($p < 0,05$). Jaunesniems (18-25 m.) respondentams yra lengviau atsisakyti tabako gaminių rūkymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų (išskyrus kanapes) vartojimo nei vyresniems (25-29 m.) tyrimo dalyviams ($p < 0,05$). Besimokančiam jaunimui yra lengviau atsisakyti rūkyti tabako gaminius nei nesimokantiems jų bendraamžiams ($p < 0,05$). Mieste gyvenantiems jaunuoliams lengviau nei kaimo vietovėse gyvenantiems respondentams atsisakyti vartoti alkoholį, nerūkomus tabako gaminius, kanapes, kitas narkotines ir psichotropines medžiagas, raminamųjų, migdomųjų vaistų, vartojamų be gydytojo paskyrimo, vaistų, vartojamų ne gydymo tikslais ($p < 0,05$).

Tyrimo rezultatai rodo, kad psichoaktyviųjų medžiagų nevartojančiam jaunimui yra kur kas lengviau jų atsisakyti, nei vartojantiems atitinkamas psichoaktyvias medžiagas (žr. 3.4.7 pav).

3.4.7 pav. Vartojusio nors kartą per paskutines 30 dienų, kasdien ir nevartojusio nei karto gyvenime atitinkamų psichoaktyviųjų medžiagų tyrimo dalyvių atsisakymo jas vartoti, jei jos būtų pasiūlytos, lengvumo vidurkiai (pvz.: nei karto gyvenime alkoholio nevartojusių tyrimo dalyvių atsisakymo vartoti alkoholį lengvumo vidurkis yra 4,87, o nors kartą gyvenime alkoholį vartojusių – 3,33) (1 – labai sunku, 5 – labai lengva)

Energinių gėrimų lengviausiai atsisako jų nei karto per paskutinius 12 mėnesių nevartojęs jaunimas (atsakymų vidurkis $4,36 \pm 0,70$), o sunkiausiai – vartojantys kasdien (atsakymų vidurkis $2,80 \pm 1,10$). Niekada gyvenime nevartojusiems energinių gėrimų yra statistiškai reikšmingai lengviau jų atsisakyti, jei būtų pasiūlyti, nei juos vartojusiam jaunimui ($p < 0,05$). Lengviau atsisakyti ir tiems, kurie energinių gėrimų nevartojo nei karto per paskutinius 12 mėnesių ($p = 0,001$), nei karto per paskutines 30 dienų ($p < 0,001$) ar kasdien ($p < 0,05$), nei vartojusiems nors kartą per šiuos laikotarpius (3.4.3 lentelė).

3.4.3 lentelė. Energinius gėrimus vartojusių ir nevartojusių respondentų atsisakymo vartoti energinius gėrimus, jei jie būtų pasiūlyti, lengvumo vidurkiai (1 – labai sunku, 5 – labai lengva)

Laikotarpis	Energinių gėrimų vartojimas	Vid.	Std. nuokrypis	p reikšmė
Nors kartą gyvenime	Vartojo	4,07	1,05	0,031*
	Nevartojo	4,32	0,67	
Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių	Vartojo	3,94	1,13	0,001*
	Nevartojo	4,36	0,70	
Nors kartą per paskutines 30 dienų	Vartojo	3,69	1,22	0,000**
	Nevartojo	4,30	0,80	
Kasdien	Vartojo	2,80	1,10	0,002*
	Nevartojo	4,16	0,95	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,001$

Alkoholio lengviausiai atsisako tie, kurie jo niekada gyvenime nevartojo (atsakymų vidurkis $4,87 \pm 0,35$), o sunkiausiai – vartojusieji nors kartą per paskutines 30 dienų (atsakymų vidurkis $3,33 \pm 1,19$). Niekada gyvenime nevartojusiems respondentams yra statistiškai reikšmingai lengviau atsisakyti vartoti alkoholinius gėrimus nei alkoholį vartojusiam jaunimui ($p < 0,001$). Lengviau atsisakyti alkoholio ir tiems, kurie jo nevartojo nei karto per paskutinius 12 mėnesių ($p < 0,001$) ar nei karto per paskutines 30 dienų ($p < 0,001$), nei nors kartą per šiuos laikotarpius vartojusiems alkoholinius gėrimus (3.4.1 lentelė).

3.4.1 lentelė. Alkoholinius gėrimus vartojusių ir nevartojusių respondentų atsisakymo vartoti alkoholinius gėrimus, jei jie būtų pasiūlyti, lengvumo vidurkiai (1 – labai sunku, 5 – labai lengva)

Laikotarpis	Alkoholio vartojimas	Vid.	Std. nuokrypis	p reikšmė
Nors kartą gyvenime	Vartojo	3,56	1,17	0,000**
	Nevartojo	4,87	0,35	
Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių	Vartojo	3,48	1,17	0,000**
	Nevartojo	4,65	0,65	
Nors kartą per paskutines 30 dienų	Vartojo	3,33	1,19	0,000**
	Nevartojo	4,35	0,83	

** $p < 0,001$

Rūkomų tabako gaminių lengviausiai atsisakyti tiems respondentams, kurie niekada nerūkė (atsakymų vidurkis $4,62 \pm 0,59$), o sunkiausiai – rūkantiems kasdien (atsakymų vidurkis $2,25 \pm 0,97$). Niekada gyvenime nerūkusiems respondentams yra statistiškai reikšmingai lengviau atsisakyti rūkyti nei bandžiusiam rūkyti jaunimui ($p < 0,001$). Lengviau atsisakyti rūkyti ir tiems, kurie jo nevartojo nei karto per paskutinius 12 mėnesių ($p < 0,001$), nei karto per paskutines 30 dienų ($p < 0,001$) ir nerūkė kasdien ($p < 0,001$), nei rūkusiems nors kartą per šiuos laikotarpius (3.4.2 lentelė).

3.4.2 lentelė. Rūkomus tabako gaminius vartojusių ir nevartojusių respondentų atsisakymo rūkyti, jei būtų pasiūlyta, lengvumo vidurkiai (1 – labai sunku, 5 – labai lengva)

Laikotarpis	Rūkomų tabako gaminių vartojimas	Vid.	Std. nuokrypis	p reikšmė
Nors kartą gyvenime	Vartojo	3,52	1,39	0,000**
	Nevartojo	4,62	0,59	
Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių	Vartojo	2,68	1,24	0,000**
	Nevartojo	4,61	0,57	
Nors kartą per paskutines 30 dienų	Vartojo	2,48	1,17	0,000**
	Nevartojo	4,53	0,68	
Kasdien	Vartojo	2,25	0,97	0,000**
	Nevartojo	4,47	0,80	

** $p < 0,001$

Nerasta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp vartojusio ir nevartojusio nerūkomus tabako gaminius jaunimo bei tarp rūkūsio elektronines cigaretetes ir jų nerūkūsio jaunimo savo sugebėjimo atsisakyti šių gaminių vertinimo.

Kanapių lengviausiai atsisako jaunimas, kuris nevartojo jų niekada gyvenime (atsakymų vidurkis $4,57 \pm 0,61$) ir nei karto per paskutinius 12 mėnesių (atsakymų vidurkis $4,57 \pm 0,62$), bei tie respondentai, kurie nei karto gyvenime nevartojo jokių narkotikų (heroino, kokaino, amfetamino, ekstazio, kanapių ir pan.) (atsakymų vidurkis $4,59 \pm 0,58$), o sunkiausiai – nors kartą per paskutines 30 dienų vartojusieji kanapes (atsakymų vidurkis $2,20 \pm 1,03$). Niekada gyvenime, nei karto per paskutinius 12 mėnesių ir nei karto per paskutines 30 dienų nevartojusiems kanapių yra statistiškai reikšmingai lengviau jų atsisakyti, jei būtų pasiūlytos, nei jas vartojusiems nors kartą per šiuos laikotarpius ($p < 0,001$) (3.4.4 ir 3.4.5 lentelės).

3.4.4 lentelė. Kanapes vartojusių ir nevartojusių respondentų atsisakymo vartoti kanapes, jei jos būtų pasiūlytos, lengvumo vidurkiai (1 – labai sunku, 5 – labai lengva)

Laikotarpis	Kanapių vartojimas	Vid.	Std. nuokrypis	p reikšmė
Nors kartą gyvenime	Vartojo	3,83	1,32	0,000**
	Nevartojo	4,57	0,61	
Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių	Vartojo	3,33	1,37	0,000**
	Nevartojo	4,57	0,62	
Nors kartą per paskutines 30 dienų	Vartojo	2,20	1,03	0,000**
	Nevartojo	4,48	0,76	

** p<0,001

Kanapių lengviau atsisako ir jaunimas, kuris niekada gyvenime, nei karto per paskutinius 12 mėnesių ir nei karto per paskutines 30 dienų nevartojo jokių narkotikų, nei tie respondentai, kurie narkotikus vartojo nors kartą per šiuos laikotarpius (p<0,001) (3.4.5 lentelė).

3.4.5 lentelė. Narkotikus vartojusių ir nevartojusių respondentų atsisakymo vartoti kanapes, jei jos būtų pasiūlytos, lengvumo vidurkiai (1 – labai sunku, 5 – labai lengva)

Laikotarpis	Narkotikų vartojimas	Vid.	Std. nuokrypis	p reikšmė
Nors kartą gyvenime	Vartojo	3,96	1,24	0,000**
	Nevartojo	4,59	0,58	
Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių	Vartojo	3,61	1,39	0,000**
	Nevartojo	4,56	0,63	
Nors kartą per paskutines 30 dienų	Vartojo	2,45	1,29	0,000**
	Nevartojo	4,48	0,76	

** p<0,001

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų (išskyrus kanapes) lengviausiai atsisako jokių narkotikų (heroino, kokaino, amfetamino, ekstazio, kanapių ir pan.) niekada gyvenime nevartojęs jaunimas (atsakymų vidurkis 4,58 ± 0,60), o sunkiausiai – nors kartą per paskutines 30 dienų vartojusieji narkotikus (atsakymų vidurkis 2,55 ± 1,37). Niekada gyvenime, nei karto per paskutinius 12 mėnesių ir nei karto per paskutines 30 dienų nevartojusiems narkotikų respondentams yra statistiškai reikšmingai lengviau jų atsisakyti, jei būtų pasiūlyti, nei juos vartojusiems nors kartą per šiuos laikotarpius (p≤0,001) (3.4.6 lentelė).

3.4.6 lentelė. Narkotikus vartojusių ir nevartojusių respondentų atsisakymo vartoti narkotines ir psichotropines medžiagas (išskyrus kanapes), jei jos būtų pasiūlytos, lengvumo vidurkiai (1 – labai sunku, 5 – labai lengva)

Laikotarpis	Vaistų vartojimas be gydytojo paskyrimo, ne gydymo tikslais	Vid.	Std. nuokrypis	p reikšmė
Nors kartą gyvenime	Vartojo	3,84	1,24	0,000**
	Nevartojo	4,58	0,60	
Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių	Vartojo	3,48	1,29	0,000**
	Nevartojo	4,54	0,69	
Nors kartą per paskutines 30 dienų	Vartojo	2,55	1,37	0,001*
	Nevartojo	4,43	0,81	

* p<0,05; ** p<0,001

Atsisakyti vartoti raminamuosius, migdomuosius vaistus be gydytojo paskyrimo ar vartoti vaistus ne gydymo tikslais, yra lengviausia jaunimui, kuris jais nepiktnaudžiavo nei karto gyvenime (atsakymų vidurkis $4,46 \pm 0,73$), o sunkiausiai – jais piktnaudžiavusiems nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (atsakymų vidurkis $3,43 \pm 1,40$). Niekada gyvenime nevartojusiems raminamųjų, migdomųjų vaistų be gydytojo paskyrimo ir nevartojusiems vaistų ne gydymo tikslais, respondentams yra statistiškai reikšmingai lengviau jų atsisakyti, jei būtų pasiūlyti, nei jais nors kartą gyvenime piktnaudžiavusiam jaunimui ($p=0,001$) (3.4.7 lentelė).

3.4.7 lentelė. Vartojusių ir nevartojusių raminamuosius, migdomuosius vaistus be gydytojo paskyrimo ar vaistus ne gydymo tikslais respondentų atsisakymo vartoti raminamuosius, migdomuosius vaistus, vartojamus be gydytojo paskyrimo, vaistus, vartojamus ne gydymo tikslais, jei būtų pasiūlyta, lengvumo vidurkiai (1 – labai sunku, 5 – labai lengva)

Laikotarpis	Narkotikų vartojimas	Vid.	Std. nuokrypis	p reikšmė
Nors kartą gyvenime	Vartojo	3,66	1,20	0,001*
	Nevartojo	4,46	0,73	
Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių	Vartojo	3,43	1,40	0,118
	Nevartojo	4,39	0,81	
Nors kartą per paskutines 30 dienų	Vartojo	3,50	1,92	0,426
	Nevartojo	4,38	0,81	

* $p<0,05$

Atsisakyti vartoti kelias psichoaktyvias medžiagas vienu metu (pvz.: alkoholį ir raminamuosius vaistus, kelias narkotines medžiagas) yra lengviausia kelių psichoaktyviųjų medžiagų niekada gyvenime nemišiusiam jaunimui (atsakymų vidurkis $4,51 \pm 0,68$), o sunkiausiai – nors kartą per paskutinius 12 mėnesių kelias psichoaktyvias medžiagas maišiusiam jaunimui (atsakymų vidurkis $2,33 \pm 0,58$). Niekada gyvenime, nei karto per paskutinius 12 mėnesių ir nei karto per paskutines 30 dienų kelių psichoaktyviųjų medžiagų kartu nevartojusiems respondentams yra statistiškai reikšmingai lengviau atsisakyti jas vartoti (maišyti), jei būtų pasiūlyta, nei jas vartojusiems (maišiusiems) nors kartą per šiuos laikotarpius ($p\leq 0,001$) (3.4.8 lentelė).

3.4.8 lentelė. Kelias psichoaktyvias medžiagas maišusių ir nemišusių respondentų atsisakymo vartoti kelias psichoaktyvias medžiagas vienu metu (pvz.: alkoholį ir raminamuosius vaistus, kelias narkotines medžiagas), jei būtų pasiūlyta, lengvumo vidurkiai (1 – labai sunku, 5 – labai lengva)

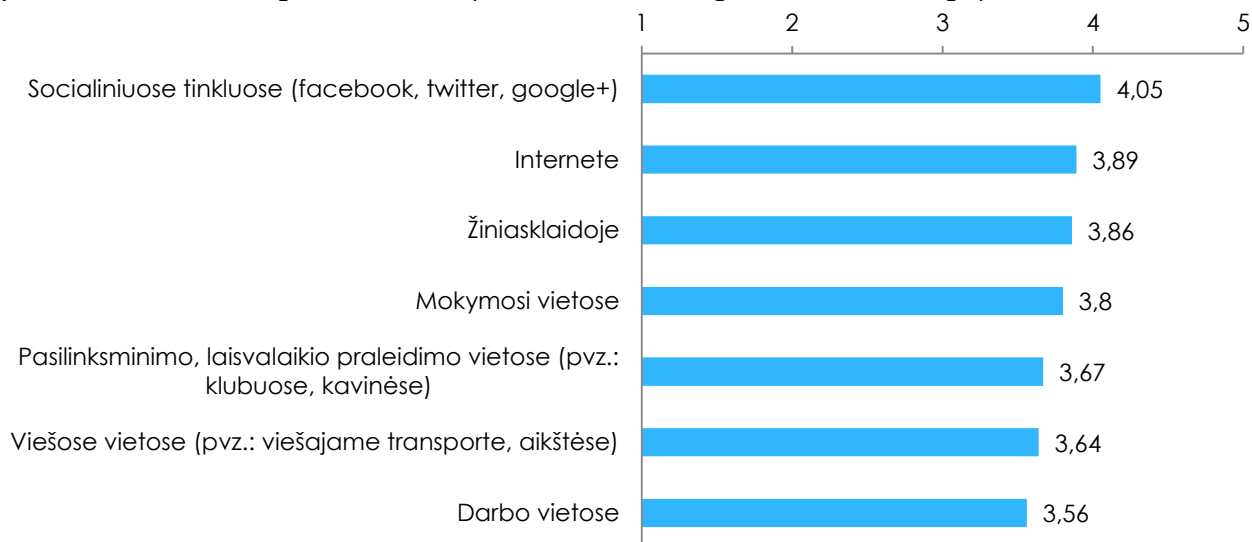
Laikotarpis	Kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas vienu metu (maišymas)	Vid.	Std. nuokrypis	p reikšmė
Nors kartą gyvenime	Vartojo	3,00	1,21	0,001*
	Nevartojo	4,51	0,68	
Nors kartą per paskutinius 12 mėnesių	Vartojo	2,33	0,58	0,000**
	Nevartojo	4,46	0,75	
Nors kartą per paskutines 30 dienų	Vartojo	2,50	0,71	0,000**
	Nevartojo	4,45	0,77	

* $p<0,05$; ** $p<0,001$

Tikslingiausios vietos vykdyti jaunimui skirtas socialines informacines kampanijas

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tikslingiausios vietos vykdyti jaunimui skirtas socialines informacines kampanijas yra socialiniai tinklai (facebook, twitter, google+) (atsakymų vidurkis $4,05 \pm 0,91$). Kiek mažiau veiksminga socialines informacines kampanija vykdyti internete (atsakymų vidurkis $3,89 \pm 0,94$), žiniasklaidoje (atsakymų vidurkis $3,86 \pm 0,87$) ir mokymosi vietose (atsakymų vidurkis $3,8 \pm 0,99$). Apklausto jaunimo nuomone, mažiausiai tikslinga jų amžiaus asmenims vykdyti socialines informacines kampanijas darbo vietose (atsakymų vidurkis $3,56 \pm 1,01$), viešose vietose (atsakymų vidurkis $3,64 \pm 1,02$) ir pasilinksminimo, laisvalaikio praleidimo vietose (pvz.: klubuose, kavinėse) (atsakymų vidurkis $3,67 \pm 1,19$) (3.4.8 pav.).

3.4.8 pav. Socialinių informacinių kampanijų, skirtų respondento amžiaus asmenims, vykdymo įvairiose vietose tikslingumo vidurkiai (1 – visiškai netikslinga, 5 – labai tikslinga)

Jaunesni (18-25 m.) respondentai socialinius tinklus, internetą ir mokymosi vietas laiko tikslingesnėmis vietomis socialinėms informacinėms kampanijoms vykdyti nei vyresni respondentai (26-29 m.) ($p < 0,05$). Mieste gyvenantis jaunimas viešas vietas (pvz.: viešąjį transportą, aikštes) vertina kaip tikslingesnes vietas socialinėms informacinėms kampanijoms vykdyti nei jų bendraamžiai ($p < 0,05$).

4. IŠVADOS

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas

1. Didžioji dalis apklausoje dalyvavusio jaunimo yra išbandę vartoti alkoholį (nors kartą gyvenime vartojo 93,7 proc.), rūkomus tabako gaminius (75,6 proc.) ir energinius gėrimus (73,9 proc.). Tyrimo dalyviai kasdien vartoja tik rūkomus tabako gaminius (31,5 proc.) ir energinius gėrimus (2,1 proc.). Mažiausiai populiariau vartoti kelias psichoaktyvias medžiagas vienu metu (nors kartą gyvenime vartojo 5,5 proc.), rūkyti elektronines cigaretes (9,2 proc.), vartoti nerūkomus tabako gaminius (10,1 proc.), raminamuosius, migdomuosius vaistus be gydytojo paskyrimo ar vaistus ne gydymo tikslais (12,2 proc.) (žr. 5-6 psl.).

2. Didesnė dalis vaikinių nei merginų vartojo energinius gėrimus nors kartą per paskutines 30 dienų (33,6 proc. vaikinių ir 21,3 proc. merginų, $p < 0,05$), vartojo alkoholinius gėrimus nors kartą gyvenime (97,4 proc. vaikinių ir 90,2 proc. merginų, $p < 0,05$), rūkė (cigaretes, cigarus ar pypkes) nors kartą gyvenime (81,9 proc. vaikinių ir 69,7 proc. merginų, $p < 0,05$), nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (51,7 proc. vaikinių ir 35,2 proc. merginų, $p < 0,05$), nors kartą per paskutines 30 dienų (47,4 proc. vaikinių ir 27 proc., $p < 0,05$) ir rūko kasdien (44,8 proc. vaikinių ir 18,9 proc., $p < 0,001$), vartojo nerūkomus tabako gaminius nors kartą gyvenime (16,4 proc. vaikinių ir 4,1 proc. merginų, $p < 0,05$), vartojo narkotikus nors kartą gyvenime (49,1 proc. ir 17,2 proc. merginų, $p < 0,001$) ir nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (30,2 proc. vaikinių ir 8,2 proc. merginų, $p < 0,001$), vartojo kanapes nors kartą gyvenime (39,7 proc. vaikinių ir 11,5 proc. merginų, $p < 0,001$) ir nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (23,3 proc. vaikinių ir 8,2 proc. merginų, $p < 0,001$). Kita vertus, didesnė dalis merginų nei vaikinių rūko plonas cigaretes kasdien (12,3 proc. merginų ir 3,4 proc. vaikinių, $p < 0,05$) (žr. 7-11 psl.).

3. Kelis kartus didesnė dalis niekur nesimokančio ar nebesimokančio jaunimo nei besimokančių (studijuojančių) jų bendraamžių vartojo narkotikus nors kartą gyvenime (38,3 proc. nesimokančių ir 21,1 proc. besimokančių, $p < 0,05$) ir nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (24,1 proc. nesimokančių ir 7,9 proc. besimokančių, $p < 0,05$), vartojo kanapes nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (19,8 proc. nesimokančių ir 6,6 proc. besimokančių, $p < 0,05$), bet didesnė dalis besimokančio jaunimo nei besimokančių tyrimo dalyvių vartojo energinius gėrimus nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (65,8 proc. besimokančių ir 46,3 proc. nesimokančių, $p < 0,05$) ir nors kartą per paskutines 30 dienų (39,5 proc. besimokančių ir 21,6 proc. nesimokančių, $p < 0,05$). Taip pat didesnė dalis miesto gyventojų (55,8 proc.) vartojo energinius gėrimus nors kartą per paskutinius 12 mėnesių nei kaimo vietovių gyventojų (35,9 proc.) ($p < 0,05$) (žr. 7-11 psl.).

4. Didesnė dalis vyresnių (26-29 m.) tyrimo dalyvių nei jaunesnių (18-25 m.) rūko kasdien (46,9 proc. vyresnių ir 20,7 proc. jaunesnių, $p < 0,001$), vartojo narkotikus nors kartą gyvenime (42,9 proc. vyresnių ir 25,7 proc. jaunesnių, $p < 0,05$) ir nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (26,5 proc. vyresnių ir 13,6 proc. jaunesnių, $p < 0,05$), vartojo kanapes nors kartą per paskutinius 12 mėnesių (22,4 proc. vyresnių ir 10,7 proc. jaunesnių, $p = 0,001$) (žr. 7-11 psl.).

5. Elektronines cigaretes ir nerūkomus tabako gaminius yra išbandę vartoti tik tie tyrimo dalyviai, kurie nors kartą gyvenime yra rūkę tabako gaminius (žr. 9 psl.).

6. Narkotikus dažniau išbando tie jaunuoliai, kurie jau yra vartoję alkoholį, tabaką, raminamuosius, migdomuosius vaistus be gydytojo paskyrimo ar vartoję vaistus ne gydymo tikslais (žr. 10 psl.).

Informacijos ir socialinės reklamos ant alkoholinių gėrimų pakuočių poreikis

7. Didžioji dalis (82 proc.) apklausto jaunimo nežino apie alkoholiniuose gėrimuose esančius konservantus, skonio stipriklis, dažiklius ir kt. Daugiau nei pusė (55 proc.) jaunimo mano, kad reikalinga ant alkoholinių gėrimų etikečių pateikti informaciją apie jų sudėtį. Pusė apklausto jaunimo mano, kad ant alkoholinių gėrimų pakuotės reikėtų (21 proc.) arba galbūt reikėtų (31 proc.) nurodyti, kiek tame alkoholiniame gėrime yra standartinių alkoholio vienetų. Pusei (51 proc.) apklaustų jaunuolių, informacija, pateikiama ant alkoholinių gėrimų pakuotės, atrodo informatyvi. 64 proc. tyrimo dalyvių alkoholiniai gėrimai, kurių etiketėse ar pakuočių išorinėse pusėse pateikiama kanapių simbolika (paveikslėliai, užrašai), nėra patrauklūs. Priešingai galvoja 7 proc. respondentų (žr. 11-13 psl.).

8. Daugiau nei pusė apklaustųjų pritaria (29 proc.) arba galbūt pritaria (26 proc.) alkoholinių gėrimų pakuočių ženkliniams užrašams ir vaizdams apie alkoholio žalą. Beveik pusė (45 proc.) tyrimo dalyvių mano, kad toks žymėjimas geriau informuotų vartotojus. Pusė (52 proc.) apklausto jaunimo nepitaria visų alkoholinių gėrimų bet kokios reklamos uždraudimui, o 27 proc. tokiam draudimui pritarė (žr. 13-14 psl.).

Jaunimo žinios apie psichoaktyviąsias medžiagas ir požiūris į jų vartojimą

9. Daugumos tyrimo dalyvių požiūris į alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimą yra neigiamas. Nepalankiausiai jaunimas vertina narkotikų vartojimą (95 proc. vertina labiau neigiamai ar neigiamai). Alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimą palankiau vertina tie tyrimo dalyviai, kurie patys vartoja ar praeityje vartojo šias medžiagas. Vaikiniai palankiau nei merginos žiūri į tabako ($p < 0,05$) ir narkotikų ($p < 0,05$) vartojimą (žr. 14 psl.).

10. Jaunimas savo žinias apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo poveikį vertina pakankamai gerai (atsakymų vidurkis $7,24 \pm 1,84$) (žr. 15 psl.).

11. Dauguma jaunimo mano esantys informuoti apie įvairių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo pasekmes. Tyrimo dalyviai jaučiasi geriausiai informuoti apie alkoholio vartojimo ir tabako gaminių rūkymo pasekmes, o blogiausiai – apie elektroninių cigarečių ir nerūkomų tabako gaminių vartojimo pasekmes. Svarbu paminėti, kad 2013 m. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas parengė informacinį leidinį jaunimui apie nerūkomą tabaką (http://ntakd.lt/files/informacine_medzega/0-NTAKD_medziaga/2-leidiniai/Nerkomas_tabakas_A5.pdf) ir paskelbė informaciją visuomenei apie elektronines cigaretes (<http://ntakd.lt/naujienos/pranesimai-spaudai/1006-del-elektronini-cigareci>). Jaunimas dažniausiai norėtų daugiau sužinoti apie energinių gėrimų, kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo vienu metu ir elektroninių cigarečių vartojimo pasekmes, todėl Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas 2014 m. planuoja parengti ir išplatinti informacinę medžiagą jaunimui apie kelių psichoaktyviųjų medžiagų maišymą, sąveiką ir poveikį sveikatai bei kofeino poveikį sveikatai (žr. 15-16 psl.).

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos poreikis ir galimybės

12. Efektyviomis narkotikų vartojimo problemos šalyje sprendimo priemonėmis jaunimas dažniausiai laiko: griežtą požiūrį į narkotikų platintojus ir bausmių griežtinimą (56,3 proc. pasirinko kaip vieną iš 3 efektyvių priemonių), griežtą požiūrį, didesnes sankcijas vartotojams (42,4 proc.), didesnį jaunimo užimtumą, laisvalaikio organizavimą (42 proc.) ir visuomenės informavimą apie narkotikų vartojimo pasekmes. Mažiausiai efektyvia priemone jaunimas laiko narkotikų legalizavimą (6,7 proc.). Narkotikų legalizavimą efektyvioms priemonėms priskyrė didesnę dalį vartojusių narkotikus nors kartą gyvenime nei vartojusiųjų neseniai, o reabilitacijos ir gydymo paslaugas, atvirkščiai, efektyvioms priemonėms dažniau priskyrė vartojusieji narkotikus neseniai nei nors kartą gyvenime ar niekada nevartoję (žr. 16-17 psl.).

13. Jaunimo nuomone, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės tikslingiausia taikyti moksleiviams, profesinių mokyklų mokiniams, studentams, nesimokančiam ir nestudijuojančiam 18-25 m. jaunimui ir eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems psichoaktyviąsias medžiagas, o mažiausiai tikslinga – ikimokyklinio amžiaus vaikams (žr. 18 psl.).

14. Jaunimas veiksmingiausiomis psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonėmis jų amžiaus asmenims laiko užimtumo didinimą ir laisvalaikio organizavimą, prevenciją mokymosi vietose, sveiko gyvenimo būdo skatinimą ir gyvenimo įgūdžių ugdymą (žr. 18-19 psl.).

15. Vykdamt psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją jaunimui didžiausią dėmesį reikėtų skirti alkoholio (81,9 proc.), kanapių (81,5 proc.), kitų narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo (78,6 proc.) bei tabako gaminių rūkymo (76,1 proc.) prevencijai. Visų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos svarbai pritaria daugiau nei pusė respondentų (žr. 19-20 psl.).

16. Daugumai tyrimo dalyvių būtų pakankamai lengva atsisakyti psichoaktyviųjų medžiagų, jei šios būtų pasiūlytos. Lengviausia atsisakyti nerūkomų tabako gaminių, kanapių, kelių psichoaktyviųjų medžiagų, vartojamų vienu metu, ir elektroninių cigarečių, o sunkiausia atsisakyti dažniausiai vartojamų psichoaktyviųjų medžiagų: alkoholio, rūkomų tabako gaminių ir energinių

gėrimų (žr. 20 psl.). Psichoaktyviųjų medžiagų nevartojančiam jaunimui yra kur kas lengviau jų atsisakyti nei vartojantiems (žr. 21-24 psl.).

17. Tikslingiausios vietos vykdyti jaunimui skirtas socialines informacines kampanijas yra socialiniai tinklai (facebook, twitter, google+), internetas, žiniasklaida ir mokymosi vietos, o mažiausiai tikslinga šias kampanijas vykdyti darbo vietose, viešose vietose, pasilinksminimo ir laisvalaikio praleidimo vietose (žr. 24-25 psl.).